

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ООН: ОСНОВНІ
НАПРЯМКИ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 623 групи
спеціальності 291 Міжнародні
відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії

Бельмега Ангеліна Ігорівна

Керівник:

к. філософ. н., доц.

Струтинський Владислав Євгенович.

До захисту допущено:

протокол засідання кафедри №__

від «__» місяць _____ 2022 р.

зав. кафедри _____ доц. Макар В.Ю.

Чернівці – 2022

Анотація

Дипломна робота складається із змісту, списку умовних скорочень, вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел. У першому розділі розглянуті теоретичні та методологічні засади гуманітарної складової діяльності ООН. У другому розділі представлений розгляд гуманітарної діяльності у контексті миротворчих заходів ООН. У третьому розділі розглянуто практичні форми та методи гуманітарної діяльності ООН. За результатами роботи зроблено висновки.

Ключові слова: гуманітарна складова діяльності ООН, гуманітарна інтервенція, миротворча діяльність ООН, гуманітарна діяльність.

Abstract

The thesis consists of a table of contents, a list of conventional abbreviations, an introduction, three sections with subsections, conclusions to each section, general conclusions and a list of used sources. The first chapter examines the theoretical and methodological foundations of the humanitarian component of the UN. The second chapter presents a review of humanitarian activities in the context of UN peacekeeping operations. The third chapter examines the practical forms and methods of humanitarian activities of the UN. Based on the results of the study, conclusions were drawn.

Key words: humanitarian component of UN activity, humanitarian intervention, UN peacekeeping, humanitarian action.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ А.І. Бельмега
(підпис)

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	1
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ГУМАНІТАРНОЇ СКЛАДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ	6
1.1. Концептуальні підходи до характеристики провідних функцій та завдань ООН	6
1.2. Основні напрямки, механізми та принципи гуманітарної діяльності ООН	11
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ В КОНТЕКСТІ МИРОТВОРЧИХ ЗАХОДІВ ООН	24
2.1. Характерні особливості та специфіка міжнародних гуманітарних операцій	24
2.2. Поняття гуманітарної інтервенції та її місце в миротворчих заходах ООН	32
2.3. Участь міжнародного комітету Червоного Хреста у гуманітарних місіях та операціях ООН	47
Висновки до розділу 2	52
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ГУМАНІТАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ООН	56
3.1. Формування та розвиток гуманітарної діяльності ООН у врегулюванні конфліктів	56
3.2. Питання біженців у контексті гуманітарної допомоги ООН	59
3.3. Сучасні аспекти участі України у миротворчих заходах ООН	66
Висновки до розділу 3	74
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я;
- ВПП – Всесвітня продовольча програма;
- ВПС – Всесвітній поштовий союз;
- ГА – Генеральна асамблея;
- ЄС – Європейський Союз;
- ІДІЛ – Ісламська держава;
- ЛН – Ліга Націй;
- МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергетики;
- МВФ – Міжнародний валютний фонд;
- МКЧХ – Міжнародний Комітет Червоного Хреста;
- МОМ – Міжнародна організація з міграції;
- МОП – Міжнародна організація праці;
- МПК – Міжвідомчий постійний комітет;
- МСЕ – Міжнародний союз електрозв'язку;
- НАТО – Організація Північноатлантичного договору;
- НУО – неурядові організації;
- ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі;
- ОЕСД – Організація економічного співробітництва та розвитку;
- ООН – Організація Об'єднаних Націй;
- ОПМ – операції з підтримання миру;
- ПРООН – Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй;
- РБ ООН – Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй;
- СБ – Світовий Банк;
- СЕРФ – Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації;
- СНД – Співдружність Незалежних Держав;
- СППЗ – Служба підтримки з питань переміщення і захисту;
- УВКБ ООН – Управління Верховного комісара ООН у справах біженців;
- УКГП – Управління координації гуманітарних питань;

ФАО – Продовольча та сільськогосподарська організація Організації Об'єднаних Націй;

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури;

ЮНІСЕФ – Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй;

ЮНКТАД – Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку;

ЮНФПА – фонд ООН у галузі народонаселення;

ІМО – Міжнародна морська організація;

ЮНІДО – Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку.

ВСТУП

Прагнення до забезпечення колективного миру є першочерговим в діяльності Організації Об'єднаних Націй – міжнародного органу з підтримання й забезпечення миру, а також платформи для розвитку співпраці між країнами. Вона від початку свого створення у 1945 році ініціювала проведення значної кількості миротворчих місій у різних країнах світу, в яких ситуація виходила за рамки мирного протистояння.

В уявленні багатьох людей, ООН сприймається в більшій мірі лише як організація, що займається питанням миру і безпеки в усьому світі. Хоча насправді, така діяльність займає близько 30 %, а основна частина її роботи направлена на розвиток і надання гуманітарної допомоги, адже система ООН, функціонуючи як єдина всесвітня організація з підтримки розвитку найбільш вразливих місць світу, втілюючи свої спеціальні програми, допомагає поліпшити рівень життя мільйонам людей.

Актуальність дослідження зумовлена підвищенням ролі та значимості гуманітарної складової діяльності ООН в сучасних реаліях безпрецедентного виклику міжнародній системі безпеки, через повномасштабне збройне вторгнення Росії на територію України.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці Т. Анцупової, О. Балдинюк, В. Бруз, О. Вонсович, О. Гогоші, Н. Градецької, С. Здіорук, В. Дереди, І. Єремєєвої, М. Здоровеги, О. Кучмій, М. Кушнір, А. Левенець, О. Хрищевої, В. Лисик, М. Лукашевич, С. Макфарлейн, В. Мотиль, В. Нестеренко, І. Патлашинської, Л. Сергієнко, В. Скуратівського, Т. Ткач, М. Цюрупи, В. Чуєнко, О. Шпаковича та ін.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження гуманітарної складової діяльності ООН.

Мета роботи передбачає виконання наступних **завдань**:

- розглянути теоретичні та методологічні засади гуманітарної складової діяльності Організації Об'єднаних Націй;

- охарактеризувати гуманітарну діяльність в контексті миротворчих заходів ООН;
- дослідити практичні форми та методи гуманітарної діяльності ООН;
- визначити місце і роль гуманітарних інтервенцій та міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародних відносинах;
- проаналізувати сучасні аспекти взаємодії ООН та України.

Об’єкт дослідження: діяльність Організації Об’єднаних Націй.

Предмет дослідження: гуманітарна складова діяльності Організації Об’єднаних Націй.

Для досягнення і вирішення поставлених завдань нами використано такі **методи**, як метод аналізу науково-теоретичних джерел та класифікаційний методи для кращої обізнаності і точного використання термінології з обраної теми; метод опису та узагальнення, типологічний і порівняльний методи, а також використано системний та загальнонауковий метод дослідження, який дозволив проаналізувати теоретичні та практичні проблеми нашого дослідження.

Практичне та теоретичне значення роботи. Матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані при підготовці студентів і викладачів – до лекцій і практичних занять у вищому навчальному закладі з вивчення діяльності ООН.

Структура роботи. Дипломна робота складається із списку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел.

У вступі ми визначили актуальність нашого дослідження, вказали теоретико-методологічну основу, окреслили мету, завдання, об’єкт і предмет, методи, які використали для досягнення й вирішення поставлених завдань, сформулювали практичне й теоретичне значення а також вказали структуру кваліфікаційної роботи.

У першому розділі ми розглянули передумови та основні етапи створення ООН, з'ясували провідні функції та завдання, дослідили механізми та напрямки гуманітарної діяльності ООН, а також охарактеризували визначення, зміст і принципи гуманітарної політики;

У другому розділі проаналізували характерні особливості та специфіку міжнародних гуманітарних операцій, висвітлили поняття гуманітарної інтервенції та її ролі в міжнародних відносинах, визначили місце миротворчості у підтримці міжнародних відносин та розглянули участь міжнародного комітету Червоного Хреста у гуманітарних місіях та операціях ООН.

У третьому розділі дослідили формування та розвиток гуманітарної діяльності ООН у врегулюванні конфліктів, розглянули сучасні аспекти взаємодії ООН та України, а також проаналізували питання біженців у контексті гуманітарної допомоги ООН.

Структура та обсяг дипломної роботи зумовлені предметом, метою та завданнями дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, списку умовних скорочень, трьох розділів (поділених на 8 підрозділів), висновків, списку використаних джерел (93 найменування). Загальний обсяг роботи – 92 сторінки, із яких 83 сторінки – основного тексту, 9 сторінок – список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ГУМАНІТАРНОЇ СКЛАДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

1.1. Концептуальні підходи до характеристики провідних функцій та завдань ООН

Завдяки своєму унікальному міжнародному характеру та повноваженням, наданим їй установчим Статутом, ООН може вживати заходів з широкого кола питань і бути форумом для своїх держав-членів. Сьогодні діяльність ООН охоплює всі куточки земної кулі.

Незважаючи на те, що першочергово міжнародна організація ООН була створена для того, щоб підтримувати мирні відносини між державами та забезпечувати розвиток міжнародної співпраці, існує багато інших способів, якими Організація Об'єднаних Націй впливає на життя людей та робить світ кращим. В. Нестеренко звертає нашу увагу на те, що ООН працює над широким спектром фундаментальних питань, від сталого розвитку, навколишнього середовища та захисту біженців, допомоги у разі стихійних лих, боротьби з тероризмом, роззброєння та нерозповсюдження, до просування демократії, прав людини, гендерної рівності та покращення становища жінок, управління, економіки соціальний розвиток і міжнародне здоров'я, розмінування, розширення виробництва продуктів харчування тощо. [57, С.5]

Слід зазначити, що на сьогоднішній день Організація Об'єднаних Націй перетворилася на одну з найбільш універсальних міжнародних організацій. З цим зростанням функції організації деякою мірою відрізняються від тих, що лягли в основу початкового задуму. Наприклад, незважаючи на відсутність будь-яких чітких положень щодо цього в її Статуті, ООН служить запобіганню відродження або поширення конфліктів на Близькому Сході та Кіпрі. [91, С.22] Це свідчить про те, що Організація

Об'єднаних Націй є живою організацією, яка відображає соціально-економічні та політичні реалії світу і яка може розвиватися та діяти.

У цілому, можна констатувати, що завдання Організації Об'єднаних Націй на пряму перегукуються з метою, яка висвітлюється у преамбулі Статуту та статті 1, в яких міститься чіткий заклик до виключення війни з переліку засобів міжнародної та національної політики, а також:

- сприяти підтримці міжнародного миру, вживаючи для цього всі ефективні заходи, направлені на придушення виявів агресії та залагодження мирними способами ситуацій, які можуть стати причиною порушення миру;
- спираючись на принципи рівноправності країн, формувати дружні відносини між країнами і практикувати проведення заходів для зміцнення миру між державами;
- провадити міжнародне співробітництво в напрямку розв'язання міжнародних проблем різного напрямку: гуманітарного, економічного, культурного і соціального, а також сприяти розвитку поваги до основних свобод і прав людини, без розрізнення на стать, расу, мову чи релігію;
- функціонувати як центр узгодження дій різних країн для досягнення поставлених цілей. [73, С.155]

У 2 статті Статуту ООН перераховані принципи, якими керуються члени організації для досягнення поставлених цілей, основними з яких є:

- принцип суверенної рівності кожного члена організації;
- принцип сумлінного і чіткого виконання всіх зобов'язань;
- принцип вирішення актуальних суперечок всіма мирними способами, та непіддавання загрозі міжнародного миру і справедливості;
- принцип дотримання політичної незалежності й територіальної недоторканості;
- принцип невтручання у будь-які справи, що торкаються лише внутрішнього устрою і компетенції держави. [76]

Оскільки Організація Об'єднаних Націй була заснована для майбутнього об'єднання всіх країн з єдиною і найважливішою метою: спрямовувати спільні зусилля щоб протидіяти загрозам, що можуть виникати для міжнародного миру і світової стабільності, то саме ООН і несе відповідальність, згідно із своїм статусом, за підтримання миру і уникнення конфліктів.

У Статуті ООН (а саме Статті 33 глави 4) є Стаття під назвою «Мирне вирішення суперечок», яка встановлює обов'язок для двох «сторін», що конфліктують, (і якщо ймовірний розвиток конфлікту може призвести до порушення міжнародного миру) максимально докласти зусиль у намаганнях залагодити суперечку, вдаючись до переговорів, примирення, арбітражу, судового розгляду, посередництва чи зверення до відповідних органів. Вирішити міжнародні суперечки мирним шляхом можна, залучивши три провідні органи ООН: Міжнародний суд, Генеральну Асамблею та Раду Безпеки. [67]

У випадку, коли конфлікт дійшов до етапу збройної боротьби, з метою підтримання миру можуть впроваджуватися миротворчі сили, що мають на меті розведення конфліктуючих сторін, створення перешкод для можливих майбутніх збройних зіткнень та контроль над збройними діями, у разі їх розгортання. У разі введення миротворчих сил можливе створення буферної зони, для того, щоб максимально розвести збройні формування сторін. [67]

Міжнародний досвід показує, що запровадження санкцій є досить результативним способом врегулювання, або принаймні покращення рівня конфліктності, адже такі дії призводять до ізоляції країни-агресора від цивілізованого, зовнішнього світу, а також скорочують можливості розвитку держави. [67]

Така організація як ООН, маючи настільки масштабні цілі, не може не відчувати у своїй діяльності проблеми і труднощі. Оскільки вона є центром правового і політичного регулювання міжнародних відносин, то відповідно повинна відображати всі сучасні світові протиріччя неупереджено. Проте,

навіть враховуючи свою самодостатність і автономність, Організація Об'єднаних Націй є все ж таки вторинним суб'єктом, на який в той чи інший спосіб впливає політика окремих держав. Хоча науковці й політики загалом оцінюють діяльність ООН позитивно, на сьогоднішній день все ж таки вони відмічають цілий ряд труднощів і проблем у її роботі. [84, С.36]

Як зазначає в своїй праці Румкі Басу, оскільки ООН є колективною організацією суверенних націй, її здатність діяти значною мірою визначається волею та співпрацею її членів. Після періоду, який можна було б назвати ідеалізацією ООН відразу після її створення, і періоду розчарування, під час якого було зрозуміло, що жодна країна не може домінувати над нею, тепер у держав-членів виникло відчуття, що ООН повинна використовувати якомога більше в їх межах. Ця тенденція відображається в тому, що дискусії в Генеральній Асамблеї все більше носять практичний характер. [91, С.24]

Реальні проблеми, які виникають у роботі ООН умовно можна розділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх проблем відносять питання ролі і місця ООН в світовому співтоваристві, та рівень ефективності впроваджених нею механізмів для підтримання і зміцнення міжнародного миру і безпеки. До проблем внутрішнього характеру зараховують питання структури системи Організації Об'єднаних Націй, а також рівень взаємодії всіх її елементів. [23, С.12]

Щодо питання проблемності функціонування ООН – дослідники особливу увагу приділяють Раді Безпеки, адже нині прослідковується тенденція невідповідності прогнозованої Статутом системи голосування в РБ сучасним політичним реаліям. Адже втрата тих дієвих важелів впливу на держави, що є постійними членами РБ, і самі ж стають порушниками Статуту ООН призвела до того, що Рада Безпеки стає юридично неспроможною для застосування необхідних заходів, в наслідок чого, провідне завдання ООН з підтримки міжнародного миру і безпеки унеможлиблюється. [30, С.9]

Ще одним проблемним питанням РБ є досвід реалізації примусових дій із залученням багатонаціональних збройних сил, що значно розходиться з механізмом, прийнятим у Статуті ООН. Як показує практика, від імені ООН військові операції можуть здійснюватися окремими державами (зазначено в статті 48 Статуту), хоча й розглядати такий варіант допускається лише як резервний (Статті 42 – 47), але все ж таки, отриманий досвід після діяльності НАТО в Югославії чи США в Афганістані й Іраку показали, що може з'явитися непередбачуваний міжнародним правом механізм. [16, С.15]

Наступним є питання правомірності щодо кількісного і так званого «якісного» складу РБ. Адже, якщо в минулі десятиліття можна було обґрунтувати привілеї, наприклад, Китаю, Франції чи США їх ядерним статусом, то зараз ядерною зброєю по суті володіють або ж стоять на порозі створення ще низка держав, а відповідно й з'являються підстави заявити претензії на постійне членство в Раді Безпеки. [11, С.101]

Натомість, С. Бугаєнко висловлює думку про те, що навіть якщо відштовхуватися не тільки від військово-політичного потенціалу країн, а врахувати ще й економічний рівень держав, то можна відслідкувати значний вплив Німеччини і Японії на світові процеси, які виявляються не менш значимими ніж Великобританії і Франції. Та й відсутність африканських чи латиноамериканських держав серед постійних членів Ради Безпеки нині може спровокувати думку про певну дискримінацію. [8, С.26]

Проблемним для системи ООН є й питання розширення юрисдикції Міжнародного Суду, адже попри свою авторитетність, він так і не став дійсно ефективним механізмом для вирішення міжнародних суперечок. Труднощі виникають і в сфері бюджетних питань, оскільки ефективність організації залежить від кількості наявних коштів. Свій внесок у бюджет ООН кожна держава робить індивідуально, спираючись на рівень свого економічного розвитку і платоспроможності, яка фіксується за певною шкалою. Тож, незалежність та об'єктивність ООН відштовхується від платоспроможності кількох великих країн, а значить, виникає ще одне цілком

логічне питання про ступінь об'єктивності ООН у справах, що стосуються інтересів такої держави. [10, С.37]

До проблеми об'єктивності й неупередженості Організації Об'єднаних Націй можна додати й питання національного складу її персоналу. Значна частина структур системи ООН розташована в США та державах Західної Європи, а це означає, що саме громадяни цих держав найчастіше і є працівниками Секретаріату й допоміжних органів (до того ж, більшість працівників мають безстрокові контракти). Тож, думка про дещо упереджену політику, а також доволі односторонню кадрову політику разом із слабкою ротацією кадрів змушує задуматися над цим питанням. [90, С.41]

1.2. Основні напрямки, механізми та принципи гуманітарної діяльності ООН

Міжнародна гуманітарна діяльність є невід'ємною частиною діяльності ООН і регулюється положеннями Статуту, в яких йдеться про важливість такої співпраці з метою вирішення глобальних проблем культурного, соціального, економічного й гуманітарного напрямів. [76]

Першими ініціативами ООН у галузі гуманітарної співпраці вважають спроби відновлення Європи після Другої Світової Війни. В нинішній час Організація Об'єднаних Націй координує операції з надання як термінової, так і довгострокової допомоги, а саме: житлової, продовольчої, матеріально-технічної та медичної підтримки.

Головна роль у реалізації міжнародної гуманітарної діяльності належить Управлінню з координації гуманітарних питань (УКГП), що функціонує як одне із підрозділів Секретаріату ООН і несе відповідальність за об'єднання гуманітарних організацій для встановлення спільного й погодженого реагування у випадку виникнення надзвичайної ситуації. Провідними завданнями УКГП є оперативне зібрання міжнародної спільноти та її подальша координація при виникненні гуманітарних ситуацій, що

потребують негайного втручання (конфлікти між державами, політичні кризи, стихійні лиха, техногенні катастрофи). [4, С.52]

У 2002 р. почав працювати відділ з питань внутрішньо переміщених осіб, який з часом зазнав реформації і продовжив свою роботу як Міжвідомчий відділ з питань осіб, переміщених всередині країни. З 2007 р. почала свою діяльність Служба підтримки з питань переміщення та захисту (СППЗ), яка співпрацювала з місцевими відділеннями, та з групами країн у напрямку управління та функціонування створених таборів). [4, С.53]

Координація здійснюється Міжвідомчим постійним комітетом (МПК), під керівництвом Помічника Генерального Секретаря, Координатора операцій невідкладної допомоги, і поєднує підрозділи ООН з надання гуманітарної допомоги: ЮНІСЕФ, ПРООН, ВПП, ФАО, ВООЗ, ІМО, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, а також залучає до співпраці Спеціального Представника з питань внутрішньо переміщених осіб, Світовий Банк, та Управління Верховного комісара ООН з прав людини.

Швидкою реакцією та необхідною діяльністю з подолання наслідків стихійних лих і їх ліквідації займається ПРООН (Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй), координатори якої спрямовують свої сили на допомогу населенню на національному рівні. [7, С.12]

Відомий дитячий фонд ЮНІСЕФ намагається своєю діяльністю досягнути якомога більше дітей, дібравши найефективніші із доступних за ціною рішень, щоб унеможливити серйозні загрози для їх виживання. Саме ЮНІСЕФ впровадив ідею так званих «коридорів миру», концепцію «діти як зона миру» і оголосив «дні мирного життя». Також фонд ставить за мету забезпечити дітей питною водою, продуктами харчування, ліками і навіть житлом об'єднавши всі свої можливості. [2, С.564]

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців ООН (УВКБ ООН) проводить міжнародні дії і спрямовує їх на захист та допомогу

біженців увсьому світі: сприяє їх добробуту і покращенню соціально-економічного стану. [2, С.564]

Всесвітня продовольча програма (ВПП) ООН піклується про велику кількість людей, що постраждали від катастроф. У її повноваження входить мобілізація продовольства та організація заходів для його транспортування. [39, С.11]

Доволі часто допомагає фермерам після надзвичайних ситуацій, таких як повінь чи епідемія худоби Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО), яка також відслідковує, контролює продовольчу безпеку, і у разі погіршення ситуації – попереджає наслідки на регіональному і національному рівнях. [39, С.12]

В межах системи ООН спрямуванням міжнародного реагування у разі виникнення надзвичайних ситуацій в області охорони здоров'я займається Відділ надзвичайної і гуманітарної допомоги Всесвітньої організації охорони здоров'я – ВООЗ. Саме ВООЗ на сьогоднішній день є провідним у вирішенні проблемних питань світової охорони здоров'я, займається встановленням норм і стандартів у сфері охорони здоров'я, а також формуванням першочергових завдань для медичних досліджень та моніторингу результативності. [39, С.12]

Для всесторонньої підтримки активної діяльності гуманітарних організацій, що функціонують в конкретній країні, було створено спеціальну систему долучення консолідованих фондів. Незважаючи на той факт, що збір коштів найчастіше відбувається один раз на рік, УКГП може ініціювати звернення з проханням про «екстренну допомогу» для конкретних нагальних ситуацій. В такому випадку відбувається система прямого фінансування через добровільну участь держав, розмір допомоги яких згодом відшкодовується через встановлення регулярних внесків. [7, С.17]

Серйозний вклад для ефективного міжнародного гуманітарного співробітництва роблять й різноманітні неурядові організації, такі як Міжнародний комітет Червоного Хреста, Міжнародна Федерація товариств

Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, які вважаються повноправними членами Міжвідомчого постійного комітету. [39, С.12]

Одним із найефективніших і найшвидших варіантів підтримки та організації швидкої допомоги при виникненні необхідності в терміновій допомозі особам, які постраждали внаслідок збройних конфліктів чи стихійних лих вважають Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації (СЕРФ), діяльністю якого керує УКГП.

До цього фонду цілий рік надходять добровільні внески для того, щоб в екстренній ситуації мати змогу профінансувати рятувальну гуманітарну операцію в будь-якій країні світу. До СЕРФ направлені всі різновиди пожертвувань: державні, благодійні, від успішних компаній, відомих фондів і навіть заможних приватних осіб, які формують єдиний фонд із наповненням понад 500 млн. доларів США на рік. Найбільша перевага СЕРФ полягає в тому, що цей Фонд, в порівнянні з іншими джерелами фінансування, досить оперативно мобілізує і виділяє кошти на самому початку кризи, коли вони найбільше необхідні. [39, С.13]

Протягом 2014 – 2015 р. секретаріатом Саміту було проведено найбільші консультації стосовно гуманітарної діяльності в історії. З метою гарантування пошуків оптимальних шляхів до вирішення проблем, з урахуванням досвіду зацікавлених сторін, постраждалих цивільних людей та представників урядів. Всі важливі висновки й ідеї учасників були зібрані й репрезентовані в доповіді «Відновлення гуманності – глобальні заклики до дій», що вийшла у світ 2015 р. У змісті доповіді було підсумовано доволі значний обсяг інформації загалом про гуманітарний розвиток людства, прохання й заклики до колективних злагоджених дій, націлених на підтримку міжнародних зобов'язань щодо порятунку й покращення умов життя. [5, С.54]

Завдяки процесу консультацій вдалося виокремити п'ять головних напрямків діяльності, де кожен став пріоритетним для майбутньої гуманітарної діяльності:

– гідність: розширення допустимих прав і можливостей для населення, з метою ліквідування наслідків криз та поновлення нормальних, гідних умов для життя через гуманітарну діяльність, яка функціонує впершу чергу для населення: не висуває гендерних рамок для забезпечення підтримки; є доступною для кожного, хто потребує підтримки; передбачає кошти на інтереси молоді і дітей; дає змогу народу виступати в якості суб'єкта реагування власними можливостями.

– безпека: організація захисту населення від негативних наслідків криз і конфліктних ситуацій: безпека людей висувається в центр уваги гуманітарної діяльності через активізацію різного роду політичних заходів для залагодження і припинення конфліктів; усунення порушень міжнародного гуманітарного права.

– забезпечення життєстійкості: пошук максимально правильних рішень в інтересах населення в умовах довготривалих криз, завдяки колективним діям гуманітарних партнерів, що мають на меті покращити становище населення в кризових ситуаціях, шляхом виділення фінансування у попередню підготовку до можливих криз; пом'якшення реальних ризиків та зменшення вразливості населення у випадку затяжного переміщення та адаптації до нових можливих загроз.

– партнерські відносини: створення відносин, що спираються на гуманітарні принципи, забезпечують ефективну й націлену на населення гуманітарну діяльність.

– фінансування: забезпечення достатнього й ефективнішого застосування ресурсів задля збереження людського життя і забезпечення допустимого рівня проживання в кризових умовах спираючись на різноманітні новітні джерела фінансування і підтримку відповідних організацій. [39, С.13]

Ступінь розвитку нинішніх держав перебуває в прямій залежності від того, на якому рівні знаходиться людський капітал та від швидкості соціальної реакції суспільства на нові глобальні чи регіональні можливості

країни. Всесвітні тенденції зараз вказують на те, що людина є центральною точкою в парадигмі державного управління, що в свою чергу вимагає від урядів держав створення відповідного середовища, яке б сприяло всесторонній самореалізації громадян.

Саме прагнення удосконалити суспільство й виділити основні напрямки для розкриття потенціалу кожного його члена як особистості через впровадження цілої низки державно-управлінських дій і є головною метою гуманітарного розвитку країни. [69, С.101]

Розглядаючи поняття «гуманітарна політика» слід виділити найголовнішу складову – людину, яка є своєрідним центром розвитку. Це визначення використовують на позначення системи дій, що спрямовані на забезпечення найоптимальніших умов для соціально-гуманітарного розвитку: інтелектуальної, соціальної, духовної граней людського життя а також втіленні як духовних так і соціальних потреб, через визнання невід’ємних прав людини, таких як право на достойне життя, незалежно від расових, національних, статевих, релігійних, соціальних чи расових ознак. [70, С.327-350]

В енциклопедичному словнику з державного управління термін «гуманітарна політика» трактується як система планомірної регуляторної й координуючої діяльності індивідів, направлена на організацію найбільш сприятливих умов для процвітання й розвитку всіх напрямів гуманітарної життєдіяльності народу, від соціального до духовного. [27, С.128]. В ширшому понятті означає цілу низку спеціально підібраних механізмів, принципів і дій націлених на пошук і створення відповідних умов для соціально-гуманітарного розвитку громадян країни, їх духовної й інтелектуальної безпеки, задоволення їх творчого потенціалу й самореалізації як індивідів, соціодинаміку науки та культури й загалом, сприяння всебічному збереженню й розвитку загальнолюдських, духовних та національних цінностей. [27, С.128]

Науковець С. Здіорук у своїх наукових розвідках, присвячених проблематиці гуманітарної політики акцентує увагу на духовному потенціалі суспільства й особистій духовності. Автор висловлює думку, що гуманітарним розвитком суспільства є впершу чергу є активний процес збільшення можливостей громадянина, його добробуту, достатку, здоров'я й духовності. [31, С.37]

Доволі часто гуманітарну політику ототожнюють із поняттям соціальної політики. Проте, науковець Ю. Сурмін наголошує на тому, що соціальна політика спрямована більшою мірою на створення відповідного рівня матеріального забезпечення в суспільстві, а гуманітарна політика, на відміну від неї, все ж таки має на меті розвиток духовного та інтелектуального рівня в суспільстві, а також збереження основних національних і загальнолюдських цінностей. [79, С.10]

Міжнародна гуманітарна політика на сьогоднішній день охоплює велику кількість різноманітних заходів для збереження життя і здоров'я людини, її гідності, прав і свобод, організовується співпраця для подолання голоду, хвороб і неписьменності. Також вона займається проблемами допомоги і підтримки біженців (в умовах війни, стихійного лиха, епідемій чи інших екстремальних ситуаціях, що несуть загрозу для людського життя і здоров'я). До суб'єктів міжнародної гуманітарної політики зараховують ООН разом з її спеціальними установами: Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ); Організацією ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО); Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ); Міжнародну організацію праці (МОП); Міжнародний Комітет Червоного Хреста. [74, С.4]

М. Лукашевич визначає такі провідні напрямки гуманітарної політики:

- безперервний контроль даних щодо рівня гуманітарного розвитку й прогресу (затвердженого ООН за трьома складовими: тривалість життя, рівень освіти й рівень доходів);
- забезпечення умов для дотримання прав людини;

- організація заходів для соціального захисту населення і покращення матеріальної забезпеченості суспільства;
- запровадження дієвої системи з охорони здоров'я;
- збільшення рівня офіційної зайнятості населення;
- підтримка інтелектуального потенціалу, збереження попередніх досягнень освітньої системи держави та сприйняття позитивного просвітницького досвіду європейських країн;
- демократизація в освіті й вихованні підростаючого покоління;
- всестороння підтримка в підвищенні національно-духовного рівня суспільства;
- створення сприятливих умов для розвитку культури й мистецтва;
- збереження й охорона навколишнього середовища й історичних пам'яток;
- створення всеохоплюючої інформаційної мережі та забезпечення безперешкодної можливості доступу населення до всесвітніх освітньо-культурних програм;
- взаємодія з країнами світу в питаннях гуманітарної допомоги, активна участь в реальних програмах ООН гуманітарного напрямку, розвиток миротворчої діяльності, створення служб і фондів гуманітарного спрямування. [46, С.9]

Основні галузі гуманітарної політики та напрями їх розвитку:

- культурна політика: розвивається в напрямку забезпечення відповідних умов для всестороннього розвитку духовного потенціалу суспільства, а також вседоступності послуг культури;
- політика у галузі науки: важливе місце займає визначення потреб держави в науковій сфері, нарощення інтелектуального потенціалу держави, планування сучасної системи національної науково-технологічної політики і її популяризація у світовому науковому просторі, підвищення статусності науки в суспільстві;

– політика у сфері освіти: основою є забезпечення доступності освіти, організація державою всіх необхідних умов задля всестороннього розвитку кожної з галузей освіти, як фундаменту майбутнього соціально-економічного, культурного, духовного й інтелектуального розвитку суспільства, залучення світового досвіду й збереження державних здобутків в освіті України, а також розширення й збагачення освітнього простору держави;

– охорона здоров'я населення: націлена на реалізацію положень Конституції та законів України щодо задоволення потреб населення у доступній кваліфікованій медичній допомозі кожному громадянину, а також створення умов для поширення в суспільстві популярності здорового способу життя, налагодження сучасних механізмів і способів фінансування й управління у галузі охорони здоров'я;

– релігійна політика: провідною ідеєю є забезпечення прав та свобод світогляду й віросповідання, вільна релігійна діяльність, рівність всіх релігійних організацій, спільне виявлення інтересів держави, церкви та суспільства у процесі становлення моральності нації і її духовного розвитку, а також організація відповідних умов для розвитку релігійного середовища;

– політика у галузі туризму, спорту та фізичної культури: основною метою є створення умов для задоволення потреб суспільства у фізичному й духовному зростанні, зміцненні здоров'я, сприяння розвитку внутрішнього й іноземного туризму. [22, С.9]

Розглядаючи головні принципи гуманітарної політики, варто спиратися на прийняті в Україні правові положення (а також на правові положення притаманні міжнародному співтовариству), що містяться в Конституції України та провідних міжнародних документах – Загальній декларації прав людини та міжнародних пактах про права людини:

– принцип визнання пріоритету загальнолюдських цінностей. Пріоритетним завданням державотворення є розвиток правової держави, у якій охороняються і захищаються права людини, а гуманітарна політика

втілює в реальність всі права громадян на доступність культури, охорони здоров'я та освіти;

– принцип багатоманітності. Гуманітарна політика має враховувати конституційну заборону до визнання державою якоїсь однієї ідеології – спільної й обов'язкової для всіх. Кожен громадянин держави може свідомо й спираючись лише на свої власні переконання обрати й дотримуватись ідеології, близької до своїх переконань;

– принцип підтримки української нації. Реалізуючи дане положення, держава повинна максимально сприяти зміцненню й розвитку нашої нації, українській історичній свідомості, підтримувати наші багатовікові традиції, розвивати культуру і задовільняти національні потреби українців, що проживають за межами нашої держави;

– принцип підтримки національних спільнот, які проживають в Україні. Гуманітарна політика повинна будуватись, спираючись на засади сприяння розвитку мовної, культурної, етнічної та релігійної унікальності кожного з народів національних меншин в Україні. [24, С.18]

Загалом, реалізація всіх завдань гуманітарної політики залежить від злагодженої роботи всіх органів державної влади та місцевого самоврядування за кожним з напрямів.

Висновки до розділу 1

Сумний досвід від наслідків Першої світової війни змусив світову спільноту замислитися про створення спеціальної впливової міжнародної організації, яка займалася б профілактикою та розв'язанням складних конфліктів між різними державами. Такою організацією стала в 1919 р. Ліга Націй, до складу якої входили чотири постійні учасники, такі як Англія, Франція, Італія та Японія, і чотири непостійні учасники, які кожного року мали переобиратися. Проте, вже у другій половині 30-х років Ліга Націй повністю втратила свою впливовість, хоча й проіснувала формально аж до 1946 року, при цьому припинивши свої засідання ще у 1940 році.

Розпад Ліги Націй став поштовхом до утворення в 1945 р. ефективнішої міжнародної організації – Організації Об'єднаних Націй (ООН), яка на момент створення нараховувала лише 51 країну, а на сьогодні – 193 держави, адже її членами почали ставати ті суверенні держави, що раніше були в підпорядкуванні колоніальному правлінню.

Міжнародна організація ООН створена з метою підтримки мирних відносини між державами та забезпечення розвитку міжнародної співпраці. Проте, навіть в роботі такої масштабної організації є місце як внутрішнім так зовнішнім проблемам. До головних зовнішніх проблем можемо віднести питання ролі і місця ООН в світовому співтоваристві, та рівень ефективності впроваджених нею механізмів для підтримання і зміцнення міжнародного миру і безпеки. До проблем внутрішнього характеру можемо зарахувати питання структури системи Організації Об'єднаних Націй, а також рівень взаємодії всіх її елементів.

Невід'ємною частиною діяльності ООН є її міжнародна гуманітарна діяльність, націлена на вирішення глобальних проблем культурного, соціального, економічного й гуманітарного напрямів, і яка регулюється положеннями Статуту. Наразі, Організація Об'єднаних Націй координує операції з надання термінової і довгострокової допомоги: житлової, продовольчої, матеріально-технічної та медичної підтримки.

Важливе місце у реалізації міжнародної гуманітарної діяльності належить Управлінню з координації гуманітарних питань (УКГП), провідними завданнями якого є оперативне зібрання міжнародної спільноти та її подальша координація при виникненні гуманітарних ситуацій, що потребують негайного втручання у випадках конфліктів між державами, політичних криз, стихійних лих, техногенних катастроф.

Дієвими є й Служба підтримки з питань переміщення та захисту (СППЗ) та Міжвідомчий відділ з питань осіб, переміщених всередині країни, а також такі підрозділи ООН з надання гуманітарної допомоги: ЮНІСЕФ, ПРООН, ВПП, ФАО, ВООЗ, ІМО, Управління Верховного комісару ООН у

справах біженців. Одним із найшвидших способів підтримки вважається фонд (СЕРФ) до якого добровільні внески надходять протягом всього року, для того, щоб в екстренній ситуації мати змогу профінансувати рятувальну гуманітарну операцію в будь-якій країні світу. До СЕРФ направлені всі різновиди пожертвувань, від державних до приватних, і в порівнянні з іншими джерелами фінансування, СЕРФ практикує оперативну мобілізацію і виділення коштів на самому початку кризи.

Доволі серйозний вклад для ефективного міжнародного гуманітарного співробітництва роблять й різноманітні неурядові організації, такі як Міжнародний комітет Червоного Хреста, Міжнародна Федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, які вважаються повноправними членами Міжвідомчого постійного комітету.

В процесі безперервних консультацій Саміту з покращення роботи, було виділено п'ять головних напрямків діяльності, де кожен став пріоритетним для майбутньої гуманітарної діяльності: гідність; безпека; забезпечення життєстійкості; партнерські відносини; фінансування.

Гуманітарна політика означає цілу низку спеціально підібраних механізмів, принципів і дій націлених на пошук і створення відповідних умов для соціально-гуманітарного розвитку громадян країни, їх духовної й інтелектуальної безпеки, задоволення їх творчого потенціалу й самореалізації як індивідів, соціодинаміку науки та культури й загалом, сприяння всебічному збереженню й розвитку загальнолюдських, духовних та національних цінностей.

Спостерігається тенденція до ототожнення гуманітарної політики із поняттям соціальної політики, проте науковці наголошують на тому, що різниця між цими визначеннями явна, адже соціальна політика спрямована більшою мірою на створення відповідного рівня матеріального забезпечення в суспільстві, а гуманітарна політика, на відміну від неї, все ж таки має на меті розвиток духовного та інтелектуального рівня в суспільстві, а також збереження основних національних і загальнолюдських цінностей.

Основними галузями гуманітарної політики є: культурна політика; політика у галузі науки; політика у сфері освіти; охорона здоров'я населення; релігійна політика; політика у галузі туризму, спорту та фізичної культури.

Розглядаючи головні принципи гуманітарної політики, варто спиратися на прийняті в Україні правові положення (а також на правові положення притаманні міжнародному співтовариству), що містяться в Конституції України та провідних міжнародних документах – Загальній декларації прав людини та міжнародних пактах про права людини: принцип визнання пріоритету загальнолюдських цінностей; принцип багатоманітності; принцип підтримки української нації; принцип підтримки національних спільнот, які проживають в Україні. Реалізація всіх завдань гуманітарної політики залежить від злагодженої роботи всіх органів державної влади та місцевого самоврядування за кожним з напрямів.

РОЗДІЛ 2. ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ В КОНТЕКСТІ МИРОТВОРЧИХ ЗАХОДІВ ООН

2.1. Характерні особливості та специфіка міжнародних гуманітарних операцій

Немало важливою складовою міжнародних відносин, що постійно виноситься на обговорення у порядку денному ООН та інших міжнародних організацій є гуманітарні операції. Гуманітарні завдання, що розгортаються в процесі військових дій займають особливе місце і в Женевських конвенціях 1949 р. а також в їх протоколах.

Останніми десятиріччями відбувся процес поступових змін від так званої «пасивної» до «активної» миротворчості, що наклало свій відбиток на розширення спектру функцій цивільного і військового особового штату операцій. Завдяки таким модифікаціям, війська змогли використовувати силу не тільки задля самооборони, але і для захисту мирного населення в епіцентрах конфліктів, забезпечення безпечніших умов для надання необхідної гуманітарної допомоги, під час ведення сторонами активних бойових дій, і навіть для того, щоб ініціювати тиск на обидві сторони конфлікту, з метою досягнення позитивних наслідків і швидшого примирення. [36, С.21]

Свої спостереження про відношення міжнародної спільноти до регулярних порушень країнами основних прав людини висловив Б. Бутрос Галі під час щорічної доповіді Генеральній Асамблеї. Він заявив про нинішню тенденцію до нехтувань усіх принципів невтручання у внутрішні справи держав, а отже й відсутність будь-якого захисного бар'єру для порушень прав і свобод людини, через випадки масового знищення чи вигнання цивільного населення, окупації під виглядом збройних повстань чи навіть імітуючи придушення заколотів. [87, С.277]

Нинішні конфлікти виступають основною причиною нестабільності в усьому світі. Через свою некерованість, вони розростаються і до них підключається все більше число учасників, що загрожує не тільки залученим

до конфлікту, але й постороннім державам. Тому серед світової спільноти проходить пошук ефективних механізмів протидії збройним непорозумінням, і відштовхуючись від досвіду, одним із варіантів ліквідації конфліктних ситуацій можна вважати гуманітарні операції. [1, С.166]

Розповсюдженими є два провідні напрями щодо аналізу гуманітарних операцій. Перший напрямок зосереджений на проблемах правомірності й закономірності гуманітарних операцій, відштовхуючись від реального досвіду їх проведення. При чому, науковці тут розділилися на дві групи: перша концентрує увагу досліджень на питаннях морального характеру, доводячи обов'язковість втручання у разі виникнення критичних надзвичайних ситуацій; науковці другого напряму розглядають політичні й стратегічні аспекти гуманітарних операцій з огляду на їх протиріччя нормам чинного міжнародного права. Друге угруповання дослідників об'єдналося навколо вивчення характеру моральних і політичних аспектів гуманітарних операцій, розглядаючи їх у комплексі. [86, С.18]

У науковій літературі розділяється також і думка щодо легітимності гуманітарних операцій:

- першу групу становлять противники – вони вважають, що реалізація гуманітарної операції є прямим порушенням територіальної цілісності і незалежності держави;

- до другої групи відносяться прихильники проведення гуманітарних операцій, які висловлюють думку про допустимість такого виду миротворчості, адже концепція прав людини має пріоритетніше значення в порівнянні з принципами суверенітету й невтручання;

- у третій групі об'єдналися прихильники гуманітарних операцій, що схвалюють таку діяльність за умови колективного відображення спільної думки всього міжнародного співтовариства. [32, С.103]

Першим, хто зміг доволі цілісно сформулювати концепцію гуманітарних операцій став прем'єр-міністр Великобританії – Тоні Блер у 2006 р. напередодні саміту НАТО. Він зробив основною тезою проголошеної

концепції те, що жодна гуманітарна катастрофа не може розглядатися і сприйматися цивілізованим світом як виключно внутрішня справа тієї держави, в якій вона відбувається, і що міжнародна спільнота не лише має право, а просто зобов'язана без вагань втрутитися у таких кризових ситуаціях для того, щоб посприяти якнайшвидшому їх залагодженню. [86, С.12]

Міжнародна практика проведення гуманітарних операцій продемонструвала 6 провідних напрямів дій, серед яких:

- розшук людей і їх порятунок;
- забезпечення харчуванням;
- надання притулку;
- забезпечення питною водою;
- надання медичних і соціальних послуг;
- захист населення від залякування. [19, С.121]

Значна частина науковців поділяють думку про високу дієвість гуманітарних операцій, яка проявляється у вигляді припинення кровопролиття, що може стати першою сходинкою для початку проведення мирних переговорів і доправлення різноманітних форм гуманітарної допомоги. [81, С.154] У. Черчилль у 1914 р. висловлював свою думку на цей рахунок так: «...гуманітарна операція дає можливість виграти трохи часу і навіть, можливо, врятувати життя великій кількості громадян, проте вона не здатна вирішити основну проблему, яка й стала причиною конфлікту. [36, С.22]

Після прийняття Статуту ООН, наприкінці 40-х рр. ХХ ст. почали створювати системи спільних колективних операцій країн у регіонах де відбуваються конфлікти. Але навіть після проведення ООН миротворчих операцій, у Статуті цей термін так і не з'явився, як і термін «гуманітарні операції», які зазвичай проводилися на теренах тих держав, у яких активно проходили збройні конфлікти із значною кількістю постраждалих серед мирного населення. [81, С.152-161]

Відомий канадський науковець С. Макфарлейн висловив свою думку на рахунок того, що в ході реалізації гуманітарних операцій в більшості випадків країни керуються власними національними інтересами а не установленими міжнародними стандартами. [47] Поширеними впродовж останніх десятиліть стали порушення прав людини в ході політичних чи військових сутичок, а також, вони стали своєрідним способом зосередити увагу міжнародного співтовариства, яке особливо звертає увагу на такі моменти:

- на практиці виявилось доволі складним завданням, у постконфліктний період примусити нести відповідальність сторону агресора у зруйнованих військовими діями регіонах;

- серйозним завданням для міжнародного товариства є створення оновлених правил та підходів до стратегій вирішення конфліктів й гарантування неухильного дотримання прав людини в подальшому;

- необхідність детального розгляду складних багатоаспектних міжнародних операцій для миротворців для їх кращого орієнтування й обізнаності. [13, С.95]

М. Патлашинська, проаналізувавши нормативні документи Організації Об'єднаних Націй, Європейського Союзу, США та Великобританії щодо визначення терміну «гуманітарної операції» відмічає, що така дефініція вживається вкрай рідко, натомість, часто вживаним є термін «гуманітарна допомога». Також, дослідниця звернула увагу на специфічну особливість визначення цього поняття у Великобританії, де питання про форму надання допомоги: з подальшою оплатою чи без оплати приймає Держсекретар, хоча в Співдружності Незалежних Держав (СНД), як і в Україні термін «гуманітарна допомога» означає саме безоплатну допомогу. [63, С.124]

Кожна держава має власне поняття «гуманітарної допомоги». У США це підтримка гуманітарних потреб: потреба в їжі, медикаментах і ліках, різного характеру обладнаннях, освіті ма одязі. Діями, які можуть задовільнити такі потреби є: покриття гуманітарних потреб людей, що стали

жертвами конфлікту; сприяння всесторонньому полегшенню життя біженців і допомога під час повернення людей до їх покинутих домівок; підтримка в реконструкції житлової та економічної інфраструктури, знищеною війною. [19, С.121]

У Великобританії функціонує Закон «Про міжнародне співробітництво», відповідно до якого «гуманітарна допомога» означає надання будь-якій людині чи організації необхідної допомоги, для полегшення отриманих нею наслідків катастрофи чи надзвичайної ситуації для мешканців однієї або більше країн за межами Сполученого королівства. Під визначенням «допомога» розуміється підтримка в будь-якій формі: технічній, фінансовій чи продовольчій. [13, С.96]

Якщо проаналізувати робочі документи Організації економічного розвитку і співробітництва, Комітету допомоги країнам, що розвиваються а також Робочої групи із статистики, то можна зробити висновок про те, що в країнах ЄС під «гуманітарною допомогою» розуміють надання допомоги із ціллю захистити життя і здоров'я, послабити страждання та забезпечити охорону людської гідності населення, втягнуте у гуманітарну кризу. [80, С.99] Згідно з даним документом, до переліку складових гуманітарної допомоги входять:

- продукти харчування і вода;
- медичні послуги і захист;
- притулок для життя і медичні установи;
- підтримка біженців та бездомних;
- допомога по відновленню задовільних умов проживання: реконструкція і відбудова пошкодженого майна;
- заходи для попередження і недопущення лих.

За регулятивними актами Організації Об'єднаних Націй, «гуманітарною допомогою» вважається така допомога, що спрямована на порятунок життя і зменшення людських страждань в умовах катастрофи. Така допомога повинна бути надана відповідно до основних гуманітарних

принципів неупередженості, гуманності та нейтралітету. Також ООН намагається виділяти гуманітарну допомогу, не доторкуючись державного суверенітету країн, поділяючи гуманітарну допомогу на три типи:

- пряма допомога;
- непряма допомога;
- підтримка інфраструктури [51]

Науковець М. Кушнір вважає, що гуманітарною допомогою слід вважати матеріальну або матеріально-технічну допомогу, що надається з гуманітарною метою у випадку гуманітарної кризи, війни чи стихійного лиха. Її основна ціль полягає в порятунку людського життя, покращення умов існування та максимальна підтримка людської гідності. Головними ознаками гуманітарної допомоги (які відрізняють її від інших форм міжнародної допомоги) М. Кушнір визначає: допомога спирається на принципи гуманності, неупередженості, нейтралітету і незалежності країни, якій надається допомога, вона є короткостроковою і застосовується під час, або відразу ж після катастрофи що відбулась. [40, С.38]

М. Патлашинська спробувала поєднати поняття гуманітарної допомоги із гуманітарною операцією (де операція означає дії і заходи, що виконуються послідовно і за продуманим планом, які націлені на вирішення окресленого завдання), в результаті чого, дослідниця сформувала своє бачення терміну: «гуманітарна операція – це ціла система заходів міжнародних миротворчих сил та реалізація детально продуманих дій, націлених на надання найпотрібнішої гуманітарної допомоги постраждалим, під час конфліктів, війн чи катастроф. [63, С.124-136]

Гуманітарні операції не мають обмежень у діяльності, тобто вони діють не лише під час розгортання кризи, а можуть охоплювати триваліший період. Інспектор Ф. Меццалама, який є членом Об'єднаної інспекційної групи Радбезу, наголошує на сформульованому ООН терміні «гуманітарної допомоги»: гуманітарна допомогापовинна надаватися жертвам стихійних чи

антропогенних катастроф, включаючи складні надзвичайні ситуації, як на короткостроковій так і на довготривалій основі. [49]

У доповіді 2012 р. на тему «Фінансування гуманітарних операцій в системі ООН», було включено поняття, визначене Міжнародною нарадою з сумлінного гуманітарного донорства 2003 р., в якому зазначалося: «...гуманітарні операції запроваджуються з метою порятунку життя людей, полегшення спричинених страждань та збереження людської честі і гідності під час активної фази антропогенної кризи чи стихійного лиха, а також задля попередження й готовності до можливого виникнення таких ситуацій в майбутньому. [63, С.8] Таке визначення передбачає фінансування гуманітарної діяльності не лише під час рятувальних операцій, але й початкових етапів роботи з ліквідації наслідків для стабілізування і налагодження всіх необхідних засобів до існування.

Ключовими точками для регулювання відносин і співпраці між підтримкою миру та гуманітарними операціями є такі:

- військові місії та операції ООН є важливим компонентом успішного врегулювання конфліктів, оскільки вони є необхідними для забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права і тим самим – для відновлення умов безпеки щодо проведення гуманітарної діяльності. При цьому операції з підтримки миру, насамперед з примусу до миру, повинні чітко відрізнятися за своїм характером від гуманітарної діяльності. Військові сили не повинні безпосередньо брати участь у гуманітарній діяльності, оскільки це буде асоціювати гуманітарні організації у свідомості влади і населення, з політичними чи військовими цілями які виходять за рамки гуманітарних завдань;

- гуманітарна діяльність не призначена для врегулювання конфліктів, вона спрямовує свої сили на захист людської гідності і збереження життя. Гуманітарна діяльність повинна рухатися поруч з політичним процесом, направленим на ліквідацію провідних і найгостріших причин конфлікту, а також досягнення політичної рівноваги. Вона не

повинна стати інструментом маскування відсутності рішучості для прийняття належних політичних дій, або заміною їх нестачі. Така політична воля має вагоме значення для підтримання мирних відносин та гуманітарної діяльності, які повинні завжди залишатися ефективними;

– гуманітарним установам, які працюють в умовах збройних конфліктів, необхідно зберегти суто неполітичний і неупереджений характер своєї місії. Надання гуманітарної допомоги не повинно бути пов'язаним із результатом політичних переговорів чи інших політичних рішень. Гуманітарна допомога і політичні дії повинні не тільки бути відокремлені один від одного, їх також необхідно сприймати як окремі складові. Гуманітарні організації повинні дотримуватися «кодексу поведінки» щоб уникнути конкуренції та розбіжностей у підходах своєї діяльності, які можуть поставити під загрозу досягнення гуманітарних цілей;

– важливість досягнення спільної узгодженості в операціях, що проводять на різних рівнях у конфліктних ситуаціях. Гуманітарні установи повинні зберігати свою цілковиту незалежність від рішень і дій, а в тісних консультаціях з силами підтримки миру на всіх етапах і на всіх рівнях, працюючи взаємодоповнюючи одна одну. Консультації необхідно проводити вже на підготовчому етапі операції з підтримання миру, адже вони можуть впливати на гуманітарну діяльність, передусім коли їхньою метою є створення безпечних коридорів для доставки гуманітарної допомоги. Це сприятиме підвищенню взаємоповаги і розуміння один до одного, а також відіграватиме важливу роль у спільному аналізі ситуації з гуманітарними установами, насамперед щодо питань, пов'язаних з безпекою. [14, С.104]

О. Гогоша вважає, що концепції гуманітарних операцій, сформовані в середині ХХ ст. зберігають свою актуальність і в сучасному світі. Дослідник вважає, що аналіз процесу розробки гуманітарної концепції ООН а також конкретного механізму її практичного оформлення має велике значення, оскільки дає змогу визначити причину кризових явищ сучасної миротворчості та шляхи підвищення її ефективності. Дослідження

попереднього досвіду врегулювання конфліктів міжнародним співтовариством є дуже важливим, адже сучасність демонструє необхідність у подальшому розвитку багатосторонніх механізмів з підтримки миру у сучасних умовах активізації процесу глобалізації. [14, С.105]

Загалом головними умовами ефективності гуманітарної діяльності є неухильне дотримання положень статуту ООН, універсальних гуманітарних принципів і норм міжнародного права, згода приймаючої держави, тісне співробітництво із сторонами конфлікту, здатності ради безпеки ООН здійснювати спостереження і контроль за миротворчою діяльністю, в тому числі і її гуманітарної складової. [14, С.104]

2.2. Поняття гуманітарної інтервенції та її місце в миротворчих заходах ООН

З кожним роком, все частіше почали спалахувати етнічні, політичні та релігійні конфлікти, які згодом переростають в гострі протистояння. У процесі таких конфліктів завжди відбуваються значні порушення прав великої кількості людей. Саме тому вся світова спільнота шукає шляхи і засоби для того, щоб протидіяти таким виявленням.

Одним з найсуперечливіших засобів захисту прав людини, який породжує серйозні дискусії між дослідниками сучасної теорії й практики міжнародного права, з приводу допустимості концепції «гуманітарної інтервенції». Через так званий «принцип невтручання» у внутрішні справи держави, цю концепцію вважали недопустимою протягом багатьох років, але з часом почали все ж таки розглядати її як легітимну. [41, С.32] Сучасна реальність демонструє нам пріоритетність прав людини щодо суверенітету держави, незважаючи на заперечення деяких країн і вчених. Проте, можливість держав односторонньо вторгтися на свій розсуд є суперечливим для цілої низки принципів міжнародного права і навіть може спровокувати беззаконня могутніх держав. Тому питання допустимості гуманітарної інтервенції в контексті діяльності ООН є нагальним. [17, С.39]

Для детальнішого розгляду поняття «гуманітарна інтервенція» вважаємо доцільним розглянути етимологію двох складових цього терміну. Зміст поняття «інтервенція» у словнику міжнародно-правових термінів визначено як «насильницький замах однієї або кількох держав на суверенні права іншої держави, що притаманні їй як суб'єкту міжнародного права; вона також ототожнюється із втручанням у внутрішню компетенцію держав». [20] А в загальному академічному словнику української мови слово «гуманітарний» визначено як «такий, що має відношення до свідомості людини і людського суспільства». [83]

Гуманітарною інтервенцією називають загрозу застосування державою сили за межами своїх кордонів, з метою припинення масових порушень прав людини відносно жителів, що не є громадянами цієї держави, та без дозволу на те держави, на території якої використовується сила. [89, С.246]

В. Мотиль зазначає, що «гуманітарна інтервенція» виявилася далеко не єдиним терміном, який використовується з таким смисловим навантаженням, а у своїй науковій розробці, присвяченій питанню гуманітарної інтервенції науковець відзначає, що «у теорії міжнародного права трапляються й інші терміни, такі як: «продемократична інтервенція», «інтервенція з міркувань гуманітарного характеру», «інтервенція в інтересах гуманності», «інтервенція в гуманітарних цілях», «гуманітарне втручання», «обов'язок по захисту», «гуманітарні силові операції», «інтервенція», яка базується на принципах гуманності, «інтервенція з мотивів гуманності», «примусові заходи в гуманітарних цілях», «надзвичайний гуманітарний захист та допомога». Також у доктрині міжнародного права можна зустріти такі терміни як «гуманітарна військова інтервенція» та «гуманітарна війна». [54, С.4]

Концепція гуманітарної інтервенції почала поширюватися після Другої світової війни (після затвердження Конвенції про геноцид 1948 р. та Світової декларації громадянських прав 1949 р.). Першими, хто почав використовувати термін «гуманітарна інтервенція» у розумінні «збройного

втручання, головною метою якого є захист і відстоювання прав людини» були М. Беттаті та Б. Кушнер під кінець 1980-х років. А перше звернення до гуманітарної інтервенції відбулося у середині XIX ст., під час війни Австро-Угорщини та Росії проти Османської імперії, де вони відстоювали християнські народи Балкан від турецьких утисків. Причиною для проведення інтервенції ззовні є як порушення прав людини, так і громадянська війна, адже в основі ідеї гуманітарної інтервенції закладена теза про те, що гуманітарна дестабілізація не може вважатися винятково внутрішньою справою країни, тому інші держави можуть втрутитися у разі загострення гуманітарних криз, аби їх врегулювати в найкоротші терміни. [29]

Важливо відмітити, що термін «гуманітарна інтервенція» попри те, що він існує в теорії та практиці міжнародного права протягом століть, до сьогодення не має однозначного розуміння. По-перше, відсутність уніфікованого розуміння змісту та обсягу поняття «гуманітарна інтервенція» продиктовано тим, що в жодному офіційному міжнародному документі не міститься визначення цього поняття. Один з основоположних міжнародних документів, а саме Статут Організації Об'єднаних Націй взагалі не містить жодної згадки терміна «гуманітарна інтервенція». Більше того міжнародні договори та резолюції Генеральної Асамблеї ООН не містять визначення терміну «гуманітарна інтервенція». Розмитість поняття гуманітарної інтервенції може призводити до того, що нею просто почнуть зловживати. [6]

Таким чином, з боку міжнародних організацій та держав на офіційному рівні поняття «гуманітарна інтервенція» залишається проігнорованим та не визначеним. Проте не зважаючи на відсутність офіційного визначення поняття, інститут гуманітарної інтервенції завжди був предметом уваги з боку вчених в сфері міжнародного права. Саме завдяки доктрині на цьому етапі розвитку концепції гуманітарної інтервенції існує величезний масив визначень цього поняття. [54, С.12]

У класичному розумінні, щоб інтервенцію можна було назвати гуманітарною, необхідне дотримання трьох провідних умов:

1. головна причина вторгнення пояснюється виключно гуманітарними мотивами;
2. мова повинна йти про цивільне населення;
3. гуманітарна інтервенція не входить до складу миротворчих місій ООН. [53, С.118]

Згідно з чинним міжнародним правом та Статтею 2 (4) Статуту ООН, гуманітарна інтервенція є неправомірною, а застосування сили (або ж погрози по відношенню до інших держав) є забороненими. Як виняток можна розглядати лише самооборону у випадку збройного нападу на державу та використання сили, якщо є відповідна підстава резолюції Радбезу ООН.

Поняття «гуманітарна інтервенція» не має якогось одного загальноприйнятого формулювання. Одне із можливих дефініцій є таким: «сукупність положень про вторгнення, які визнають право однієї держави на реалізацію міжнародного контролю за діями іншої, за обставин, коли ця держава здійснює дії, що суперечать законам людства. [54, С.12]

У науковій літературі побутують два основні підходи до визначення поняття:

- у широкому розумінні, «гуманітарна інтервенція» характеризується як примусова, або іншими словами, попередньо не погоджена з управлінням тієї держави, яка на яку здійснюється вторгнення; примусова гуманітарна інтервенція може здійснюватися із застосуванням сили та без неї, і може передбачати економічні та дипломатичні санкції. Не примусова гуманітарна інтервенція означає проведення миротворчих операцій, погоджених і затверджених владою держави, у якій вона проводиться;
- у вузькому сенсі, «гуманітарна інтервенція» означає те, що у справи незалежної суверенної держави може здійснюватись втручання із

застосуванням сили навіть без мандату РБ ООН, маючи на меті застити права людей. [18]

Ще однією вітчизняною вченою у галузі міжнародного права, яка дослідила проблематику поняття «гуманітарна інтервенція» є М. Здоровега. Дослідниця вважає гуманітарну інтервенцію «актом використання військової, та аж ніяк не політичної чи економічної сили у міжнародних відносинах, який здійснюється у вигляді збройного вторгнення однієї держави (чи цілої групи) на територію іншої держави без мандату Ради Безпеки ООН, всупереч волі іншої держави з метою захисту основних прав людини, в умовах небажання місцевої влади держави самостійно забезпечити дотримання основних прав людини й запобігти можливим порушенням цих прав. Тобто, основними ознаками гуманітарної інтервенції (спираючись на дослідження М. Здоровеги) можна назвати:

- спрямування військової сили у вигляді збройного вторгнення;
- може здійснюватися однією державою, або групою держав;
- відсутність згоди держави інтервенції;
- проведення без мандату Радбезу ООН;
- основною метою є захист і відстоювання фундаментальних прав людини;
- небажання державою інтервенції самостійно забезпечувати дотримання прав людини та запобігти можливим порушенням. [32, С.102]

За І. Єремєєвою, гуманітарною інтервенцією слід вважати акцію зовнішніх акторів (окремих держав, міжнародного співтовариства) із метою попередження або припинення масштабних порушень прав людини, що відповідає наступним обов'язковим вимогам:

- спирається на використання воєнної сили;
- має на меті зміну устрою або політики держави, яка є об'єктом гуманітарної інтервенції;
- здійснюється без згоди цієї держави. [29]

В історії відомо чимало таких ситуацій, коли окрема держава здійснювала гуманітарну інтервенцію. Прикладом такої операції можна вважати гуманітарну інтервенцію Великобританії в Сьєра Леоне, що відбулася у 2000-му році, коли у цій африканській країні в розгорталася громадянська війна. Цю війну зараховують до списку найбільш жорстоких конфліктів у сучасній історії через численні звірства, що чинилися під час цього збройного конфлікту. Попередні місії ООН не давали жодних результатів, тому масові жорсткі порушення найголовніших прав людини продовжували зазнавати утисків у Сьєра-Леоне. Це спонукало Великобританію ухвалити рішення щодо проведення військової інтервенції з метою припинення численних порушень, стосовно прав людини. Рішення про здійснення цієї гуманітарної інтервенції було прийнято одноосібно Великобританією, (без будь-яких мандатів на військове втручання з боку ООН, чи з боку регіональних міжнародних організацій Великобританія не отримувала). Також важливо відзначити, що окрім того, що Великобританія самостійно прийняла рішення про здійснення гуманітарної інтервенції, вона, власне, одноосібно здійснила її, без додаткових втручань інших країн. Тож, це була інтервенція здійснена «окремою державою», або її ще називають «одностороння гуманітарна інтервенція». [29]

Ще одним прикладом гуманітарної інтервенції здійснюваної окремою державою є інтервенція В'єтнаму в Камбоджу у 1978-му році. Офіційно передумовами здійснення цього воєнного втручання з боку В'єтнаму стали масові грубі порушення тоталітарного режиму Пол Пота. У цьому випадку, як і в ситуації з інтервенцією Великобританії в Сьєра-Леоне, В'єтнам самостійно прийняв рішення про здійснення воєнного втручання в Камбоджу з метою припинення масових грубих порушень прав людини. [71, 253-259]

Другий погляд щодо питання складу гуманітарної інтервенції, передбачає «окрему державу чи групу держав». Ознаками, притаманними для такого виду гуманітарної інтервенції є те, що рішення про здійснення гуманітарної інтервенції та здійснення воєнного втручання з гуманітарною

метою може здійснюватися як окремою державою, так і групою (тобто двома й більше). Прикладом такої інтервенції можна вважати міжнародну збройну інтервенцію проти «Ісламської держави» або ІДІЛ. [29]

У 2014 році стало відомо про масові грубі порушення прав людини на територіях Іраку та Сирії. Реакція міжнародної спільноти проявилася у формі бомбардувань проти ІДІЛу, що були здійсненні коаліцією держав (США, Австралією, Великобританією, Канадою, Нідерландами, Францією та низкою інших держав). Важливо відмітити, що така гуманітарна інтервенція здійснювалася групою держав у формі коаліції, адже ці держави не діяли під егідою певних міждержавних об'єднань чи міжнародних організацій, а діяли саме як група держав, яку об'єднали спільні зусилля для досягнення конкретної цілі. Названі держави прийняли спільне рішення щодо здійснення бомбардувань, а також спільно втілили це рішення в життя. [29]

Третім різновидом суб'єктного складу гуманітарної інтервенції є «втручання однієї держави, групи держав, або міждержавної організації». Міждержавна організація може не лише приймати рішення про здійснення відповідної гуманітарної інтервенції, а може й безпосередньо здійснювати її. У такому разі міждержавна організація створює певні військові формування із контингентів держав – членів цієї організації. [53, С.118]

Прикладом такої гуманітарної інтервенції є інтервенція НАТО в Косово, коли 1999-го року на території Югославії утворилася така ситуація, за якої уряд здійснював репресії проти мирного населення Косова. Оскільки ООН не могла відреагувати на ситуацію, НАТО виступило міждержавною організацією, і ухвалило рішення про здійснення авіа ударів по території Югославії для припинення масових та грубих порушень прав людини, що відбувалися в цій країні. [9]

Приводом для гуманітарної інтервенції виступають порушення лише основоположних прав людини. В. Мотиль вважає такою основою такі права,

які можна віднести до мінімального гуманітарного стандарту, і зараховує до них:

- право на життя;
- право на фізичну недоторканність, у тому числі заборону тортур;
- заборону геноциду;
- заборону рабства;
- заборону дискримінації та переслідувань за ознакою раси, релігії, національності чи з інших визнаних міжнародним правом мотивів;
- заборону депортацій. [54, С.16]

Також, вчений наголошує, що для того аби вважати державу потенційним об'єктом гуманітарної інтервенції, необхідно аби порушення прав людини на її території відповідали таким ознакам:

- масовий характер;
- грубі порушення;
- систематичність порушень прав людини;
- реальна наявність порушень. [55, С.20]

Підставами для гуманітарної інтервенції може бути, перш за все, така діяльність держави, яка навмисно порушує права людини. У такому випадку безумовно виникають підстави для здійснення гуманітарної інтервенції. По-друге, серйозною підставою є ситуація, коли держава не здатна виконувати свої прямі обов'язки перед громадянами, і порушення прав людини не припиняються, тоді така держава також може бути об'єктом гуманітарної інтервенції. Тобто, порушення прав людини можуть бути як результатом активних цілеспрямованих дій з боку держави, так і навпаки, наслідком бездіяльності держави. В обох випадках держава в якій мають місце порушення прав людини є об'єктом гуманітарної інтервенції. [53, С.118]

Створення гарантій міжнародного миру та безпеки, сталих дружніх взаємин між країнами є найголовнішим завданням для всіх держав – членів міжнародного співтовариства. Проте, деякі прояви суспільного розвитку

наочно демонструють нам, що внутрішні і міжнародні збройні конфлікти на сьогодні є реальністю.

У документах Організації Об'єднаних Націй не має єдиного точного визначення поняття миротворчості, що стало поштовхом для використання власних понять державами-учасницями та міжнародними організаціями.

Л. Панченко вказує на відсутність у Статуті ООН термінів: «миротворча операція», «миротворчість», натомість, зустрічаються визначення: «дії», «об'єднані дії ООН», «примусові дії», «превентивні заходи», «примусові заходи». [60, С.23]

Міжнародними миротворчими операціями можуть називатися різні види діяльності, що здійснюються з метою розв'язання конфліктів, призупинення їх ескалації, уникнення чи навіть припинення військових дій, забезпечення дотримання законів і правопорядку в зоні де відбувається конфлікт, відновлення порушеного конфліктом порядку життєзабезпечення та соціальних систем, проведення гуманітарних акцій.

Найвідоміші класифікації миротворчих операцій поділяють їх на три групи:

– до першої групи входять такі операції, які застосовують несилові методи діяльності збройних сил: контроль у різних його проявах та спостереження, що націлені на підсилення раніше використаних дипломатичних і політичних досягнень, і зрештою вирішення конфлікту;

– другий блок складається з одночасного поєднання політичних методів та операцій збройних миротворчих контингентів (що не проводять бойові дії);

– до третьої групи відносять застосування силових методів, і навіть бойових дій (в поєднанні з політичними діями чи без них) щоб примусити до миру. [38, С.283]

Миротворчі операції можна розділити на:

- превентивні акції зі збереження миру;
- операції для встановлення миру;

- операції задля підтримки миру;
- операції з примусу до миру;
- постконфліктна побудова миру;
- безпосередньо гуманітарна діяльність. [60, С.23]

З кожним роком, політична практика показує, що конфлікти стають все численнішими й складнішими, тому можливість Організації Об'єднаних Націй оперативно реагувати на існуючі проблеми безпекової ситуації у світі достатньо ускладнюється. Саме цей фактор змушує політичних діячів подумати про ефективне запровадження раніше відомих інструментів миротворчого процесу, або наштовхує на пошук нових їх форм. [7, С.223]

Особливістю концепції колективної безпеки, створеною ООН, вважають поєднання в її діяльності мирних (політичних і дипломатичних дій) та примусових заходів (у разі необхідності – введення збройних сил Організації) з метою підтримання та відновлення міжнародного миру, покращення безпекової ситуації, та розвитку міждержавної співпраці в соціальній, економічній, культурній та екологічній областях.

У 1940 – 1950-х рр. була створена система організації місій ООН і управління ними, завершилася стадія розробки основних принципів їх роботи та визначився міжнародно-правовий статус. З'явилася тенденція до визнання необхідності участі ООН у вирішенні внутрішніх конфліктів держав. [38, С.282]

Середина 1990-х рр. стала знаковою, в ООН сформувалася сучасна концептуальна основа миротворчості, поняття якої за всіма сучасними проявами такої діяльності означало використання зусиль, спрямованих на запобігання й припинення конфліктів і воєн та їх наслідків, а також превентивну дипломатію, підтримання і примус до миру. [48, С.242]

Миротворчістю називають інструмент, який при правильному використанні вже достатню кількість разів доводив свою ефективність. Її зараховують до міжнародної діяльності та розглядають у вузькому та широкому значеннях:

– миротворчість у вузькому значенні означає дії, що спрямовані на приведення до спільної згоди ворогуючі сторони, використовуючи переговори, посередництво, спроби примирення та інші невійськові засоби, передбачені Статутом ООН;

– миротворчістю в широкому сенсі вважають дії, починаючи від превентивної дипломатії до примусу до миру, навіть із застосуванням військової сили. [38, С.283]

У практиці своєї миротворчої діяльності (як сукупності заходів по врегулюванню та вирішенню конфліктів) ООН в роки «холодної війни» впроваджувала різноманітні засоби і методи зміцнення, підтримки й відновлення міжнародного миру і безпеки. Особливе місце серед них зайняли операції з підтримання миру (ОПМ) як спосіб залагодження політичних криз і збройних конфліктів, які стали новаторським винаходом ООН.

Операції з підтримання миру допускають їх проведення з використанням військових спостерігачів, багатонаціональних збройних сил, або миротворчих сил держав-членів ООН (за згодою Ради Безпеки, або ж, в певних випадках – Генеральної Асамблеї), або держав-членів регіональних угод (якщо на це є рішення відповідного органу). [48, С.244]

Такі операції обов'язково мають гарантувати дотримання умов припинення вогню і відведення сил вже після укладення угоди про перемир'я. Вони вміщують в себе доволі широкий набір акцій – починаючи від докладення максимальних зусиль по досягненню негайного припинення кровопролиття і розведення антагоністів, до сприяння по здійсненню домовленостей, досягнутих сторонами конфлікту задля майбутнього остаточного і довготривалого вирішення кризи. [78, С.87]

Сучасна миротворча діяльність Організації Об'єднаних Націй з використанням військових спостерігачів і військового складу держав-членів, за своїми масштабами й складністю переходять рамки традиційних операцій з підтримки миру. Миротворчі місії нового покоління можуть вирішувати такі завдання:

- припинення військової діяльності між двома ворогуючими сторонами, а також встановлення миру шляхом їх розведення;
- забезпечення безпечного режиму в місці конфлікту;
- підтримання безпеки в аеропортах, портах та комунікаційних установах;
- запровадження демілітаризації у районах, які перебувають під захистом ООН;
- створення безпечних умов для міжнародного персоналу;
- спостереження за зонами, в яких заборонені польоти, в зонах конфлікту, та перешкоджання таким польотам;
- підтримка населення, що перебуває в зоні конфлікту надзвичайною гуманітарною допомогою;
- підтримка в процесі створення модернізованих національних збройних сил та правоохоронних структур;
- запровадження роззброєння ворогуючих сторін, сприяння в розмінуванні а також повній ліквідації мін та залишків боєприпасів;
- надання допомоги переміщеним особам та біженцям, підтримка і сприяння забезпечення їм постійного місця проживання;
- підтримка в проведенні конституційних чи правових реформ;
- консультація і допомога в процесі реформування та створення нових адміністративно- державних структур;
- забезпечення адміністративного управління в районі конфлікту;
- організація допомоги в проведенні виборів, спостереження і контроль за їх перебігом;
- контроль за дотриманням прав людини та створення консультацій з питань розвитку та забезпечення цих прав. [42, С.24]

Серйозним інструментом для підтримання миру і міжнародної безпеки виступають миротворчі операції Організації Об'єднаних Націй, діяльність яких спирається на цілу низку Резолюцій Генеральної Асамблеї. У процесі

здійснення миротворчих операцій ООН простежується намагання виконати такі завдання:

- з'ясувати причини інцидентів та провести переговори з обома конфліктуючими сторонами, ініціюючи примирення;
- перевірити рівень дотримання домовленості про припинення вогню;
- сприяти всіма силами підтримці правопорядку та законності;
- скеровувати та надавати гуманітарну допомогу;
- спостерігати та моніторити ситуацію, що відбувається;

У кожному випадку, операції повинні суворо відповідати таким умовам:

- прийняття Радою Безпеки постанови щодо проведення операції, формулювання її мандата, проведення загального керівництва зі згоди сторін у конфлікті;
- добровільне надання військового складу державами-членами, допустимими для сторін;
- фінансування від міжнародного співтовариства;
- керівництво Генеральним секретарем з наданням доручень, що впливають із мандата, наданого Радбезом;
- об'єктивність сил і зведення до мінімуму застосування військової сили (дозволено тільки з метою самооборони). [60, С.23]

Фінансування миротворчих місій Організації Об'єднаних Націй є обов'язком для кожного її члена. Вся команда персоналу миротворчих сил ООН користується недоторканністю та не може піддаватися нападу з боку конфліктуючих сторін. Держави зобов'язуються встановити кримінальну відповідальність по відношенню до тих осіб, які зазіхають чи погрожують персоналу ООН, а учасники миротворчої операції зобов'язані дотримуватися законів тієї країни, в якій вони перебувають. [75, С.21]

Науковець В. Лисак окреслює характеристику миротворчої операції ООН на двох рівнях: стратегічному і тактичному:

1. На стратегічному рівні, миротворчість головним чином націлена на врегулювання і стабілізацію відносин в міжнародному співтоваристві. З цією метою миротворчі операції використовувалися для підтримки або відновлення суверенітету держав, які зазнають зовнішню загрозу або внутрішню дезінтеграцію.

2. На тактичному рівні миротворчість складається з таких операцій, які формуються ООН, державами або групами держав (коаліцією держав, які проявили бажання) або регіональними та субрегіональними організаціями (самостійно чи у співпраці з ООН), і засновані на організації негромадянського персоналу (військовослужбовці чи співробітники правоохоронних органів), зазвичай за згодою відповідних сторін, з метою забезпечити неупереджене роз'єднання цих сторін, для того щоб запобігти, обмежити, пом'якшити або взагалі завершити конфлікт, чи інколи навіть і відновити мир між його учасниками. [42, С.25]

Наразі, відбуваються активні зміни методів і форм миротворчої діяльності, розробляються й удосконалюються усталені заходи: реакцією на новітні виклики для безпеки стала поява операцій з підтримання миру нового покоління; ті операції, які почали працювати з другої половини 80-х р. ХХ ст, на початку ХХІ ст. розвиваються й стають поширенішими. Якщо традиційні операції з підтримання миру були побудовані на таких засадах, як:

- нагляд, спостереження та звітування (що проводилися у вигляді патрулювання, контролювання технічної сторони та ведення статистичних даних);
- нагляд за процесом припинення вогню і сприяння механізму верифікації;
- формування буферних зон між сторонами, що конфліктують.

Натомість, операції з підтримання миру нового покоління, реалізують такі завдання:

- створення умов стабільного середовища, для забезпечення поваги й дотримання прав людини;
- підтримка політичного процесу і сприяння проведенню діалогу з метою створити легітимні інституції управління;
- започаткування рамкових процесів та координація спроб конфліктуючих сторін врегулювати ситуацію;
- створення безпечних умов для виконання головних управлінських рішень;
- спрямування й координація спроб допомоги від установ системи ООН та неурядових організацій;
- координація зусиль на рахунок політичного врегулювання. [42, С.26]

Дослідниця І. Єремєєва відзначає також багатофункціональність та заміну пріоритетних цілей миротворчих операцій. Окрім звичайного спостереження за припиненням вогню, вони:

- оперативно допомагають національним правоохоронним службам;
- намагаються забезпечити безпеку портів та важливих об'єктів інфраструктури;
- сприяють створенню необхідних умов для безпечнішого пересування людей, медикаментів та гуманітарної допомоги;
- докладають всіх можливих зусиль для захисту цивільного населення від можливих загроз фізичного насилля. [28, С.205]

Також, одним із важливих аспектів миротворчої діяльності ООН можна назвати й те, що поступово збільшується невійськовий компонент у миротворчих контингентах. Ще од ин важливий фактор простежується у тому, що кількість жінок серед як серед персоналу миротворчих угруповань, так і безпосередньо у керівництві операціями помітно збільшується.

2.3. Участь міжнародного комітету Червоного Хреста у гуманітарних місіях та операціях ООН

Досвід і практика попередніх років показує, що в порівнянні з минулим, сучасні конфлікти переважно тривають довше, а період переходу до миру є доволі тривалим, під час якого зазвичай простежується зовсім не велика кількість узгоджених дій, які посприяли б усуненню прихованих причин конфлікту, що інколи може призводити навіть до повторного відновлення воєнних дій.

Останні десятиліття чітко продемонстрували зміни в характері конфліктів, прогрес в організації заходів на міжнародному та міждержавному рівнях, реформацію поглядів на використання військових інструментів в політичних цілях.

Миротворчість, аж до кінця 1990-х років означала використання військ, забезпечених легкою стрілецькою зброєю, до складу яких входили представники різних держав, завдання яких полягало у груповому чергуванні та спостереженні за дотриманням мирної угоди та припиненням вогню. Нині ж, проходять відчутні зміни у характері миротворчих операцій: розширення спектру заходів, які можна провести у місіях, активізація та підвищення готовності до можливого раптового застосування сили, постійна готовність надати ООН можливість втрутитися у державні справи, а також постійна готовність втрутитися в екстренних ситуаціях у державні справи без згоди конфліктуючих сторін. [14, С.96]

Важливу роль у процесі запобігання та розгортання конфліктів займають військовослужбовці та неурядові організації (НУО), хоча у них зовсім різні ролі й завдання в операціях з підтримки миру: зазвичай, для військових їх основні завдання визначають окремі держави (або ж це можуть бути міжурядові організації, ООН) по збереженню й забезпеченню миру; НУО, на відміну від них, зобов'язані реагувати на всі соціальні, економічні та політичні наслідки конфліктів.

Найбільшою та найефективнішою з НУО є Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) – яка є нейтральною і незалежною гуманітарною організацією, що має мандат від міжнародного товариства, та заявляє про себе, як про нейтрального посередника між конфліктуючими сторонами. МКЧХ пропагує та наголошує на важливості міжнародного гуманітарного права, намагається забезпечити повний захист та максимальну допомогу постраждалим від збройних конфліктів, внутрішніх проблем чи насильства всередині окремої країни, тож для залагодження конфліктних ситуацій доволі часто апелює за підтримкою до Організації Об'єднаних Націй. [44, С.21]

Уповноваження організації щодо надання захисту жертвам збройних конфліктів закріплені у чотирьох Женевських конвенціях (1949 р.), та додаткових протоколах до них (1977 р.) які визначають за МКЧХ особливий характер. [26]

Будучи приватною неурядовою установою, МКЧХ є відмінною від інших міжурядових та неурядових організацій, адже за угодами міжнародного права для неї діють імунітети та пільги, якими здебільшого можуть користуватися лише міжурядові організації (в тому числі і юрисдикційний імунітет, за допомогою якого МКЧХ не може підлягати судовим чи адміністративним переслідуванням; також має право на недоторканість приміщень, документації та архівів). Перераховані вище привілеї і пільги забезпечують найголовніші умови для діяльності МКЧХ, що полягають у нейтральності та незалежності. [56, С.147]

Міжнародний комітет Червоного Хреста керується принципом, що навіть у війни є межі, які встановлюють певні грані у застосуванні методів і засобів ведення воєнних дій і поведінки учасників конфлікту. Практично всі держави погодилися дотримуватися правил, що відповідають такому принципу і входять до міжнародного гуманітарного права, в основі якого лежать чотири Женевські конвенції.

Призначення МКЧХ головним чином полягає у тому, щоб чітко слідуючи принципам неупередженості і нейтральності надавати потрібну

допомогу і захист як цивільному населенню, так і військовим, що постраждали від збройних конфліктів. [56, С.147]

Завданнями Міжнародного комітету Червоного Хреста є:

- візити до військовополонених або затриманих у зв'язку з конфліктом цивільних осіб;
- пошуки людей, які зникли безвісти;
- організація та створення можливості обміну листами між членами родини чи розлучених родичів через конфліктні дії;
- возз'єднання розлучених членів однієї родини;
- забезпечення продовольством, водою і медичною допомогою цивільного населення, у яких відсутній доступ до речей першої необхідності;
- розповсюдження й популяризація знань та інформації про міжнародне гуманітарне право, контроль за дотриманням його норм;
- звернення уваги до порушень гуманітарного права, розголос і сприяння розвитку розслідувань. [43, С.154]

У випадку неміжнародних збройних конфліктів МКЧХ спирається на статтю 3, (загальну для чотирьох Женевських конвенцій), та Додатковий протокол II. До того ж, за загальною статтею 3, комітет Червоного Хреста може пропонувати свої послуги обом конфліктуючим сторонам, для проведення операцій з надання необхідної допомоги чи відвідування громадян, що знаходяться під вартою.

У випадках, коли насильство не переходить до рівня збройного конфлікту (у ситуаціях внутрішнього безладдя та насильства всередині країни), робота комітету спирається на статтю 5 Статуту, що визнає за ним право на гуманітарну ініціативу. Таке положення може застосовуватися як в умовах міжнародних, так і в неміжнародних збройних конфліктах. [56, С.147]

Захищаючи та допомагаючи жертвам збройних конфліктів, серед цивільних чи військовослужбовців, роль МКЧХ характеризується такими складовими:

- Міжнародний комітет Червоного Хреста виступає автором і пропагандистом Женевських конвенцій, у яких систематизовано й визначено правила поведінки для сторін конфлікту з противником, що перебуває у полоні, а значить, комітет сприяє покращенню становища жертв війни у правовому відношенні.

- Між тими країнами, які мають певні зобов'язання, та жертвами війни, які мають свої права потрібен посередник, яким і виступає МКЧХ, розгортаючи свою діяльність. [43, С.156]

У випадках внутрішніх заворушень у державі, міждержавних збройних конфліктів, або ж взагалі, в ролі нейтрального посередника між сторонами конфлікту, комітет Червоного Хреста проводить миротворчу діяльність спільно з Організацією Об'єднаних Націй. Таку діяльність здійснюють делегати МКЧХ на місцях, проводячи спостереження і відслідковуючи:

- ставлення до цивільного населення, рівень надання йому захисту від воєнних дій;
- дотримання положень Женевської конвенції у поводженні з військовополоненими;
- рівень забезпечення і сам процес постачання продовольством населення, що перебуває на окупованій території. [56, С.147]

У разі виявлення порушень та відхилень від прийнятих норм, Міжнародний комітет Червоного Хреста схиляє країни до прийняття вже у мирний час практичних і дієвих заходів, націлених на дотримання положень гуманітарного права під час воєнних дій. [56, С.147]

МКЧХ функціонує як незалежна і нейтральна установа, а також, як посередник, презентує себе як орган, до складу якого входить обмежена кількість членів, із повноваженнями нейтральної гуманітарної організації. У Женевських конвенціях сформульовано таке визначення Міжнародного комітету Червоного Хреста:

- ця організація за складом є міжнародною, а за характером діяльності – мононаціональна;

- ця організація є приватною, офіційно уповноваженою провадити суспільно корисну діяльність. [14, С.97]

Комітет Червоного Хреста практикує одночасну співпрацю з великою кількістю міжнародних організацій, в тому числі з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців, Світовою продовольчою організацією (ФАО), Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) та Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ). [14, С.97]

Науковець О. Гогоша виділяє провідні моменти у функціонуванні Міжнародного комітету Червоного Хреста, що торкаються провадження гуманітарної діяльності і співпраці з Міжнародною Федерацією та національними товариствами:

1. Можливість ефективного і швидкого, навіть моментального реагування на виникаючі потреби у процесі розгортання надзвичайної, гострої кризи чи конфліктної ситуації.
2. Універсальність реагування – здатність надавати допомогу і захист за будь-яких умов і обставин.
3. Задум оперативної діяльності та безпеки передбачає максимальну наближеність розташування до територій, які потребують допомоги і підтримки. Оскільки гуманітарна діяльність безпосередньо в самих зонах збройних конфліктів є дуже ризикованою і небезпечною, важливим фактором є забезпечення безпеки для персоналу (на скільки це можливо) та одержувачам допомоги. А це в свою чергу означає, що корисним буде вміння вести діалог з різними ланцюгами командування: від традиційних сильних армій, до радикальних озброєних угруповань та навіть міських банд.
4. Нейтральність та незалежність гуманітарної діяльності – мати уявлення і можливість абстрагуватися від наявних суперечок, що стали причиною конфлікту, і зайняти відсторонену позицію у довгостроковому конфлікті двох противників.

5. Міжнародний комітет Червоного Хреста займається координацією роботи гуманітарних установ ООН, орієнтуючись на їх реальні можливості надавати гуманітарні послуги.

6. Збільшення сегменту Червоний Хрест – Червоний Півмісяць. Колективність у миротворчій гуманітарній діяльності допомагає придушенню і швидшому завершенню конфліктів. [14, С.96]

Висновки до розділу 2

Сучасні конфлікти є основною причиною нестабільності в усьому світі, адже через свою некерованість, вони можуть розростатися і поступово підключати все більше число учасників, що становить загрозу для всіх держав, навіть для тих, які ще не приймають участь у них. Тому, світова спільнота займається пошуком ефективних механізмів протидії збройним непорозумінням, і враховуючи досвід, одним із варіантів ліквідації конфліктних ситуацій доцільно вважати гуманітарні операції.

В науковій літературі думка щодо легітимності гуманітарних операцій розділяється: вчені першої групи є противниками таких операцій і вважають їх прямим порушенням територіальної цілісності та незалежності держави; другу групу становлять науковці, що навпаки, повністю підтримують проведення гуманітарних операцій, пояснюючи свою позицію тим, що концепція прав людини є пріоритетнішою ніж принципи суверенітету й невтручання; дослідники третьої групи виступили на підтримку гуманітарних операцій, але за умови колективного й спільного рішення всього міжнародного співтовариства.

В країнах ЄС поняття «гуманітарна допомога» означає надання допомоги із метою захистити життя і здоров'я, послабити страждання та забезпечити охорону людської гідності населення, втягнуте у гуманітарну кризу. До переліку складових гуманітарної допомоги входять: продукти харчування і вода; медичні послуги і захист; притулок для життя і медичні установи; підтримка біженців та бездомних; допомога по відновленню

задовільних умов проживання: реконструкція і відбудова пошкодженого майна; заходи для попередження і недопущення лих. Зазвичай, гуманітарні операції не мають обмежень у діяльності, тобто вони діють не лише під час розгортання кризи, а можуть охоплювати триваліший період.

Для поняття «гуманітарна інтервенція» ще не існує єдиного загальноприйнятого формулювання, одним із популярних дефініцій є таке визначення: «сукупність положень про вторгнення, які визнають право однієї держави на реалізацію міжнародного контролю за діями іншої, за обставин, коли ця держава здійснює дії, що суперечать законам людства У класичному розумінні, щоб інтервенцію можна було назвати гуманітарною, необхідне дотримання трьох провідних умов: головною причиною вторгнення мають бути виключно гуманітарні мотиви; мова повинна йти виключно про цивільне населення; гуманітарна інтервенція не входить до складу миротворчих місій ООН.

Приводом для гуманітарної інтервенції виступають порушення лише основних прав людини, таких як: право на життя; право на фізичну недоторканність, у тому числі заборону тортур; заборона геноциду; заборона рабства; заборона дискримінації та переслідувань за ознакою раси, релігії, національності чи з інших визнаних міжнародним правом мотивів; заборона депортацій. Щоб вважати державу потенційним об'єктом гуманітарної інтервенції, необхідно аби порушення прав людини на її території відповідали таким ознакам: масовий характер; грубі порушення; систематичність порушень прав людини; реальна наявність порушень.

Міжнародними миротворчими операціями можуть називатися різні види діяльності, що здійснюються з метою розв'язання конфліктів, припинення їх ескалації, уникнення чи навіть припинення військових дій, забезпечення дотримання законів і правопорядку в зоні де відбувається конфлікт, відновлення порушеного конфліктом порядку життєзабезпечення та соціальних систем, проведення гуманітарних акцій. Найвідоміші класифікації миротворчих операцій поділяють їх на три групи: до першої

групи входять такі операції, які застосовують несилові методи діяльності збройних сил; другий блок складається з одночасного поєднання політичних методів та операцій збройних миротворчих контингентів; до третьої групи відносять застосування силових методів, і навіть бойових дій.

Миротворчі операції можна розділити на: превентивні акції зі збереження миру; операції для встановлення миру; операції задля підтримки миру; операції з примусу до миру; постконфліктна побудова миру; безпосередньо гуманітарна діяльність.

Операції з підтримання миру нового покоління, реалізують такі завдання: створення умов стабільного середовища, для забезпечення поваги й дотримання прав людини; підтримка політичного процесу і сприяння проведенню діалогу з метою створити легітимні інституції управління; започаткування рамкових процесів та координація спроб конфліктуючих сторін врегулювати ситуацію; створення безпечних умов для виконання головних управлінських рішень; спрямування й координація спроб допомоги від установ системи ООН та неурядових організацій; координація зусиль на рахунок політичного врегулювання.

Також, нині спостерігається багатофункціональність та заміна пріоритетних цілей миротворчих операцій, також, окрім звичайного спостереження за припиненням вогню, вони: оперативно допомагають національним правоохоронним службам; намагаються забезпечити безпеку портів та важливих об'єктів інфраструктури; сприяють створенню необхідних умов для безпечнішого пересування людей, медикаментів та гуманітарної допомоги; докладають всіх можливих зусиль для захисту цивільного населення від можливих загроз фізичного насилля.

Найбільшою та найефективнішою з НУО є Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) – нейтральна і незалежна гуманітарна організація, що має мандат від міжнародного товариства, та заявляє про себе, як про нейтрального посередника між конфліктуючими сторонами. МКЧХ наголошує на важливості міжнародного гуманітарного права, намагається

забезпечити повний захист та максимальну допомогу постраждалим від збройних конфліктів, внутрішніх проблем чи насильства всередині окремої країни, тож для залагодження конфліктних ситуацій доволі часто апелює за підтримкою до Організації Об'єднаних Націй.

Завданнями Міжнародного комітету Червоного Хреста є: візити до військовополонених або затриманих у зв'язку з конфліктом цивільних осіб; пошуки людей, які зникли безвісти; організація та створення можливості обміну листами між членами родини чи розлучених родичів через конфліктні дії; возз'єднання розлучених членів однієї родини; забезпечення продовольством, водою і медичною допомогою цивільного населення, у яких відсутній доступ до речей першої необхідності; розповсюдження й популяризація знань та інформації про міжнародне гуманітарне право, контроль за дотриманням його норм; звернення уваги до порушень гуманітарного права, розголос і сприяння розвитку розслідувань.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ГУМАНІТАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ООН

3.1. Формування та розвиток гуманітарної діяльності ООН у врегулюванні конфліктів

Епоха біполярного протистояння на міжнародній арені продемонструвала доволі невисоку ефективність діяльності Організації Об'єднаних Націй. Потужним поштовхом для початку активізації та перетворення на діючий механізм ООН можна вважати кінець холодної війни. По-особливому важливими стали намагання ООН підтримувати мирні стосунки між державами.

Показовим стало те, що за перші 40 років своєї діяльності, ООН провела близько 14 операцій та місій у ролі посередників, спостерігачів та військового персоналу у зонах конфліктів, а починаючи з 1988 р. було розпочато значну кількість миротворчих акцій. Найвищою точкою в такій активності став 1995 р., адже число всього задіяного персоналу в миротворчій діяльності нараховувало близько 70 тисяч чоловік, з яких 31 тис. були військовослужбовцями. [4, С.11]

З огляду міжнародного права, найважливіший принцип невтручання у внутрішні справи держав почав поступово розвиватися у напрямку більшої відкритості: права людини більше не були справою виключно внутрішньодержавною, а переважна кількість країн почали серйозне засудження грубих масових порушень прав людини, за яких обставин це б не здійснювалось. Новим обов'язком міжнародного суспільства, закріпленого в Уставі ООН, стало реагування на серйозні гуманітарні кризи і ситуації. [4, С.12]

Одним із найперших випадків вдалого застосування гуманітарної дипломатії стало гуманітарне втручання ООН до вирішення конфлікту у Судані 1998, внаслідок чого вдалося створити умови для доступу до уразливих груп населення, а також забезпечити сприятливі умови для того, щоб розпочати переговори між сторонами конфлікту. Хоча, закріпити свої

досягнення організації не вдалося через ігнорування комплексного підходу до розв'язання проблеми. Відсутність будь-якого прогресу на політичному рівні й стало провідною причиною політизації гуманітарної підтримки, і подальше її використання кожною із сторін конфлікту для задоволення своїх цілей. Затяжність кризи також вплинула негативно й на ініціативи спонсорів щодо підтримки гуманітарних програм ООН в Судані. [5, С.53]

Розглядаючи гуманітарну діяльність Організації Об'єднаних Націй в колишній Югославії після 1990 р., можна відмітити, що її діяльність була доволі ефективною у напрямку надання матеріальної допомоги. У липні 1992 р. такі провідні держави, як США, Франція, Канада спільно з УВКБ започаткували й забезпечили матеріальну базу операції повітряного перевезення. За період 1992 – 1995 р. було здійснено 12 320 польотів. З березня 1993 р. у важкодоступні території, закриті через ведення активних бойових дій, гуманітарна допомога доставлялася за допомогою повітряного «бомбардування». [5, С.53]

Незважаючи на несприятливі і складні умови через відсутність безпеки для проведення гуманітарної діяльності, ООН змогла знайти необхідні рішення, застосувавши прагматичний підхід щоб мати змогу дістатися до уразливих груп, у межах якого організація об'єднала мобілізаційні стратегії та активну гуманітарну дипломатію, організацію та налагодження так званих «повітряних мостів», а також здійснення гуманітарного «бомбардування». За весь час конфлікту організація знайшла спосіб доставки й розподілення великої кількості продовольства, ліків, предметів першої необхідності, чим врятувала тисячі життів та значно полегшила перебування у складних умовах.

Спроба ООН врегулювати конфлікт в Руанді показала, що в її арсеналі відсутній дієвий механізм швидкого втручання для припинення масових порушень прав людини, утвердження порядку в умовах війни та фізичного захисту населення, що стали жертвами збройних конфліктів і повстань. Хоча, під пристальним наглядом і тиском світових ЗМІ та громадськості, Рада Безпеки була змушена терміново активізувати свої старання із врегулювання

конфліктної ситуації і підкріпити миротворчу складову, проте, оскільки такі заходи були впроваджені із значним запізненням, то ними не вдалося вирішити головну проблему в Руанді – повністю припинити геноцид. [5, С.54]

Проте, недооцінювати вклад гуманітарної діяльності ООН у залагодженні цієї кризи не варто, адже:

– по-перше, вона змогла організувати мобілізацію суттєвих фінансових ресурсів, спрямованих на реалізацію програм розподілу гуманітарної допомоги, що в комплексі із заходами із зміцнення національного потенціалу та правозахисними заходами змогли послабити рівень складності постконфліктного перехідного періоду та почати роботи з відновлення і реконструкції руандійської економіки;

– по-друге, доречно підкреслити важливість створення Міжнародного карного трибуналу, діяльність якого була ефективною не тільки у плані миротворчого впливу, але й з боку превентивних дій, адже вона нагадувала потенційним майбутнім злочинцям про невідворотність покарання. [5, С.54]

Абсолютно самостійною гуманітарною (силовою) операцією, що розгорнули у Сомалі 1992 р. стала операція, направлена на залагодження внутрішнього збройного конфлікту, в умовах якого від голоду помирало до 3 000 людей. У відповідності до резолюції Радбезу та за вказівкою Генерального секретаря ООН, її практичну частину здійснювали США.

Завдяки гуманітарній діяльності ООН в Сомалі, вдалося витягнути країну із становища надзвичайної ситуації, і навіть в більшій мірі залагодити вияви найгострішої гуманітарної кризи, яка виникла в наслідок природніх факторів та збройного конфлікту. О. Балдинюк вважає, що незважаючи на той факт, що гуманітарно-військова інтервенція багатонаціональних сил за санкціями ООН і мала дещо суперечливий характер, проте саме внаслідок військового захисту ООН була змога зібрати й доставити дуже значний обсяг

як продовольчої, так і іншої допомоги, тим самим значною мірою зменшити розповсюдження епідемій та голоду. [5, С.55]

Після того, як контингенти ООН вивели з країни, в Сомалі ще відбувалися міжкланові сутички, проте, за допомогою активних політичних дій і влучній гуманітарній дипломатії в межах ООН, гуманітарна криза була звужена до тих районів, у яких саме проходили бойові дії.

3.2. Питання біженців у контексті гуманітарної допомоги ООН

Створення ООН стало визначним етапом в утвердженні міжнародно-правового статусу біженців, а також, важливим фактором для подальшого формування міжнародної системи захисту біженців, що було викликано такими факторами:

- об'єктивний полягав у необхідності надати допомогу від міжнародного співтовариства, чим виступила Організація Об'єднаних Націй стосовно вирішення проблеми репатріації для переміщених осіб та біженців, які вимушено залишили свій дім для того, щоб врятувати своє життя;

- суб'єктивний був зумовлений основною функцією, покладеною на Організацію, а саме провадження міжнародної співпраці з «розвитку поваги до прав людини та основних її свобод без виключення» та незалежно від статі, мови, раси та релігії. [58, С.15]

Генеральною Асамблеєю ООН було створено в 1949 р. Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців, трохи згодом, було скликано конференцію уповноважених представників держав, що входять в Організацію для того, щоб детальніше розробити та підписати універсальну конвенцію про статус біженців. [72, С.31] У цій конвенції було закріплено поняття «біженець», визначено їх статус, основні зобов'язання і відповідальність держав, з яких походять біженці, норми і критерії до гідних умов проживання біженців та ставлення до них.

Питанням періодизації правового статусу біженців у міжнародному праві займалися багато науковців, ми знайшли таку поетапну періодизацію розвитку статусу біженців у Хрестоматії з прав біженців:

- 1 етап: 1914 – 1938 р. початковий період становлення, коли почали формуватися провідні поняття та принципи;
- 2 етап: 1938 – 1951 р. період розвитку, що співпав з початком Другої світової війни і завершився ухваленням Конвенції 1951 р.;
- 3 етап: 1951 – дотепер, вважається сучасним періодом, для якого характерні постійні зміни і нові доповнення. [85]

В. Чуєнко, зважаючи на розвиток історичних подій та реакцію світового співтовариства, пропонує таку періодизацію становлення правового статусу біженців:

- Період становлення, впродовж якого проходило формування основоного масиву понять і принципів, що напряму стосуються визначення особливого статусу біженців, у межах якого можна виокремити ще два етапи: 1) від стародавніх часів до 1914 р.; 2) від 1914 р. і аж до початку Другої світової війни;
- Період розроблення та ухвалення найважливіших актів у напрямку захисту біженців і визнання їх статусу (1939 – 1951 р.), саме в цей період було створено УВКБ ООН і ухвалено Конвенцію про захист біженців;
- Період індивідуального призначення статусу біженців, внесення змін у законодавство з регулювання питання біженців (1951 – 2010 р.);
- Період так званої «міграційної кризи» (від 2010 р. і дотепер), що була зумовлена великою кількістю біженців на південних кордонах Європи. [88, С.313]

Україна почала з 2011 р. пропонувати для людей, що втекли від війни чи воєнних переслідувань такі види захисту, як статус біженця та додатковий захист. На сайті «Ізбірком» опубліковані такі дані: станом на середину 2020 р., на території нашої держави перебувало близько 2218 біженців, та близько

2300 осіб, що шукали притулок із різних країн світу. Переважна більшість таких людей потрапляли до України перетинаючи східний кордон із Росією. [34]

Від початку російського вторгнення у лютому 2022 р., УВКБ проголосило про найвищий третій рівень надзвичайного стану в Україні, внаслідок чого відбулося посилення її присутності та збільшення кількості операцій на східних частинах України. На території нашої держави УВКБ допомагає грошовою підтримкою, організацією тимчасового притулку, намагається задовольнити найелементарніші потреби у вигляді ковдр та спальних мішків, приділяючи особливу увагу вразливим категоріям населення: дітям без супроводу дорослих та людям з фізичними обмеженнями. [34]

Також, УВКБ активно провадить діяльність з координації зусиль ще 142 партнерів, що також допомагають полегшити ситуацію з біженцями. На прикордонних з Україною територіях і безпосередньо на самих пропускових пунктах постійно функціонують групи, які надають матеріальну та інформаційно-довідкову допомогу біженцям: у співпраці з ЮНІСЕФ, місцевою владою та іншими партнерами УВКБ, вздовж кордонів України облаштовано центри безпеки та відпочинку під назвою «Блакитні точки». [34]

Російська збройна агресія проти України, що розпочалася 20 лютого 2014 р., та широкомасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стали причиною того, що мільйонам українських сімей довелося покинути свої домівки, рідні міста, а то й взагалі, країну, рятуючись від страшних наслідків війни. За даними УВКБ ООН, близько 7 мільйонів українських біженців змогли знайти собі тимчасовий прихисток за кордоном, а приблизно 8 мільйонів є внутрішньо переміщеними особами. [34]

У такий складний період, увесь цивілізований світ та сусідні європейські країни з розумінням та повагою приймають українських жінок і дітей, допомагають і підтримують всіма доступними ресурсами, в той час,

коли найвпливовіші міжнародні організації шукають способи і активно спрямовують в Україну потужну підтримку для подолання гуманітарної кризи, як результату початку повномасштабних військових дій. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців серйозно і своєчасно займається всіма питаннями стосовно допомоги і підтримки внутрішньо переміщеним особам в Україні ще з 2014 року, а сучасні реалії останніх місяців поточного року стали причиною до посилення такої діяльності. [34]

Якщо розглядати рівень ефективності ООН з точки зору її провідного завдання, а точніше, підтримання миру й міжнародної безпеки, то їй не вдалося завадити початку Другої світової війни, та ряду інших воєнних лих, а це означає, що існуючі механізми забезпечення і підтримання миру виявилися не достатньо дієвими.

Під час візиту Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерріша у квітні 2022 р. до Києва, він висловився, що «Рада Безпеки не змогла всіма своїми силами попередити і недопустити початку цієї війни».

Дослідниці К. Лісогорова та Д. Свистун також звертають увагу на той факт, що хоча Організація Об'єднаних Націй і провела доволі плідну роботу над виправленням та удосконаленням помилок, які допускала у своїй діяльності її попередниця – Ліга Націй, цього виявилось не достатньо для того, аби оперативно й безболісно врегульовувати суперечки між країнами виключно дипломатичним шляхом, і давати гарантії забезпечення міжнародного миру та безпеки. Ті політичні та економічні сакції, якими користується Організація по відношенню до країн – порушників, не є достатньо ефективними, тому можемо зробити висновок, що більших успіхів ООН досягає все ж таки у гуманітарній діяльності, ніж у політичній. [45, С.6]

В умовах сучасності ООН розглядається як основне джерело екстренної гуманітарної допомоги, що забезпечує взаємодію різних гуманітарних співтовариств. Українці, які вимушено залишили свої помешкання, роботу та звичне життя через небезпеку для життя на територіях, де ведуться активні бойові дії та через нестерпні умови життя в

умовах окупації, відчули проблеми фінансового характеру, дефіцит в харчуванні, недостачу найнеобхідніших речей та медикаментів, незгадуючи вже про моральні збитки і психологічний удар.

Практика показує, що кількість внутрішньо переміщених осіб у всьому світі приблизно в два рази перевищує кількість біженців, але статус ВПО дещо губиться на фоні міжнародного порядку денного, адже у більшості випадків, основна увага зосереджується на ситуаціях з мігрантами, тими, хто прохає притулку та біженцях, що виїхали за межі своєї країни.

Державні органи більшої частини країн серйозно сприймають і займаються проблемами ВПО, хоча гуманітарна криза і є наслідком відсутності необхідної реакції на основні потреби і запити внутрішньо переміщених осіб з боку міжнародного співтовариства. Однак, трагічні реалії в нашій державі стали безпрецедентними для всієї Європи за кількістю жертв і масштабами руйнувань з часів Другої світової війни, примусили в короткий термін об'єднатися всю міжнародну спільноту навколо допомоги Україні, а детально продумана дієва комунікаційна стратегія влади сприяє оперативно координувати партнерську діяльність. [34]

Антоніу Гутерріш, під час вищезгаданого візиту до Києва, не міг оминати питання майбутньої підтримки громадян України, тому в результаті обговорення з Президентом України – Володимиром Зеленським, був розглянутий найгірший сценарій, за якого 25 мільйонів українців можуть мати потребу в гуманітарній допомозі до кінця 2022 року. Саме тому для України дуже важлива підтримка і співпраця з міжнародними організаціями.

Дослідниця Т. Ткач відмічає важливість таких спеціалізованих установ Організації Об'єднаних Націй, як: ЮНІСЕФ, ВООЗ, ПРООН, ЮНЕП, ФАО, та Верховний комісар ООН у справах біженців. Незважаючи на те, що гуманітарна діяльність далеко не є основним їх завданням, вони можуть мати у своєму складі підрозділи, що кваліфікуються на гуманітарній діяльності, або ж у окремих випадках гуманітарних криз можуть приймати участь у

гуманітарних операціях. [82, С.11-25] До переліку таких установ з 2016 року долучилася й МОМ як Агенство ООН з питань міграції.

Правова основа співпраці України з УВКБ ООН міститься у Статуті УВКБ ООН від 14.12.1950 р., Конвенції про статус біженців від 28.07.1951 р., Протоколі щодо статусу біженців від 31.01.1967 р., Угоді між Урядом України та УВКБ ООН від 23.09.1996 р. а також Протоколі про доповнення Угоди між Урядом України та УВКБ ООН від 23.09. 1998 р. [68, С.324]

Якщо розглядати регламентацію статусу внутрішньо переміщених осіб, то за вказівками Генеральної Асамблеї ООН та Комісії з прав людини 1998 р. були підготовлені «Керівні принципи з питань про переміщення осіб всередині країни», що закріпили та доповнили вже існуючі норми міжнародного права у сфері прав людини, що стосуються ВПО.

Відповідно до Керівних принципів внутрішньо переміщеними особами можна вважати осіб чи цілі групи осіб, що змушені були рятувати своє життя втечею, або які вимушено залишили свої домівки через можливі загрози для життя внаслідок воєнного конфлікту, який супроводжується масовим насильством та значними порушеннями прав людини, стихійними чи викликаними людською діяльністю лихами, та які не перетинали державний кордон.

У межах державного законодавства, поняття ВПО міститься у ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та стосується як громадян України, так і іноземців чи осіб без громадянства що знаходяться на території України мають законні підстави на постійне проживання в Україні. Такі особи вимушено залишили постійне місце проживання, щоб уникнути негативних наслідків збройного конфлікту, порушень прав людини, тимчасової окупації та проявів фізичного і морального насильства чи катастроф техногенного чи природного характеру. [65]

На думку О. Панькової та О. Касперович, вимушені переселенці залишаючи своє постійне місце проживання, рятуються не тільки від

небезпеки війни, але й такими своїми діями вони підтверджують свою категоричну незгоду з політичним режимом, що силовими методами встановлюється на непідконтрольних Україні територіях, адже вони не перетнули кордони України, а залишилися у своїй державі, плануючи своє майбутнє на території рідної країни. [61, С.54]

Починаючи з 2014 року, УВКБ ООН дещо переорієнтувало напрям своєї діяльності в Україні: тепер, окрім роботи у сфері захисту біженців і осіб без громадянства, Управління Верховного комісара у справах біженців спрямувало свою увагу в напрямку захисту внутрішньо переміщених осіб. Допомога проявлялася у безоплатних правових консультаціях, психологічній підтримці, допомозі у грошовій або продовольчій формі.

З початком повномасштабних військових дій на території України 2022 року, УВКБ ООН значно збільшила свої зусилля, спрямовані на підтримку і допомогу нашій державі. Через те, що гуманітарна допомога від УВКБ ООН основним чином доповнює діяльність нашого уряду, то це питання було врегульоване Постановою Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 р. № 445 «Про реалізацію спільного з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб». [66]

Відповідно до цієї постанови, Міністерство соціальної політики створює і передає УВКБ ООН списки внутрішньо переміщених осіб та вразливих категорій, а Управління Верховного комісара ООН у справах біженців проводить виплати допомоги в розмірі 2220 гривень на кожного члена родини в місяць, впродовж не менше ніж 3 місяців.

Всебічні умови здійснення цього проекту визначаються Меморандумом про співпрацю між Управліннями Верховного комісара ООН у справах біженців та Міністерством соціальної політики.

Подібні меморандуми були підписані й з іншими міністерствами, до числа яких входять Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та Міністерство розвитку громад і територій України.

Безпосередньо з Містерством розвитку громад і територій України було підписано домовленість про фінансування популярної зараз програми «Прихисток», за умовами якої, УВКБ ООН спільно з Міністерством розвитку громад і територій України буде надавати підтримку приблизно 10 тисячам домогосподарств, що змогли розмістити у себе внутрішньо переміщених осіб протягом 6 місяців. [52]

УВКБ ООН як організатор кластеру з питань житла, займається і проведенням ремонту будинків, що зазнали пошкоджень а також реконструкції і відбудови колективних центрів. На сьогоднішній день, УВКБ ООН функціонує як частина міжвідомчої гуманітарної допомоги і здійснює керівництво над трьома кластерами:

- з питань захисту (75 партнерів);
- житла і непродуктивної допомоги (25 партнерів);
- координації та управління таборами (9 партнерів).

У квітні 2022 року, Управління повідомило, що вже змогло організувати 16 гуманітарних конвоїв, що забезпечило допомогою для 53 тисяч осіб у постраждалих районах.

Робота УВКБ ООН як координатора кластеру з питань житла є дуже важливою для нашої держави, адже вона є гарною підтримкою і допомагає пошукам довгострокових рішень для ВПО.

3.3. Сучасні аспекти участі України у миротворчих заходах ООН

Участь України в миротворчих заходах ООН є одним із найважливіших підтверджень визнання значущості ролі країни на міжнародній арені, а також її відданості принципам демократії та верховенства права.

Україна бере активну участь у миротворчій діяльності ООН з перших років своєї незалежності. Вона стала країною, яка надає значну кількість військових, а також стала постійним прихильником миротворчих операцій ООН. Понад 37 тисяч військовослужбовців та цивільного персоналу України

виконували свою благородну місію під прапором ООН у близько 20 миротворчих операціях та місіях по всьому світу. [92]

В. Парахіна відмічає той факт, що Україна притримується принципу що «не буває не розв'язуваних проблем», а шлях до залагодження будь-якої проблеми полягає в політичній волі та свідомості міжнародної спільноти. [62, С.30]

Наша держава, з огляду на свій статус як однієї з держав-засновниць ООН, особливо виділяє діяльність ООН у напрямку підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи власну участь у такій діяльності як обов'язковий чинник у своїй зовнішній політиці. Від липня 1992 р., Україна є великим контрибутором операцій ООН з підтримання миру: впродовж 10 років приблизно 18 тис. військових Збройних сил України та працівників органів внутрішніх справ України були задіяні в таких операціях. [7, С.35]

Активну участь у миротворчих операціях ООН Україна почала після затвердження Верховною Радою України Постанови від 3 липня 1992 року «Про участь батальйонів Збройних Сил України в Миротворчих силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії». Підрозділи Збройних Сил України брали участь в миротворчій операції Сил ООН з охорони (СООНО-UNPROFOR), на території колишньої Югославії у 1992 – 1995 р. Основні завдання українських миротворців полягали у:

- створенні умов для переправи конвоїв з вантажами гуманітарної допомоги до місцевого населення;
- сприянні завершенню активних бойових дій та нормалізації ситуації;
- спостереження й охорона порядку в зонах їх відповідальності.

За період існування Місії, приблизно 6400 українських військовослужбовців змогли взяти участь в UNPROFOR. [35]

У розпал громадянської війни у Таджикистані 1992 року, Генеральний секретар ООН відправив у цю країну місію добрих послуг, а після завершення переговорів, була підписана угода між конфліктуючими сторонами про тимчасове припинення вогню та створення Спільної Комісії, що займатиметься контролем за її неухильним дотриманням. У 1994 році Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй організувала Місію спостерігачів ООН в Таджикистані – МНООНТ, що функціонувала до травня 2000 р. У цій Місії українські сили були представлені 21 військовим спостерігачем, що займалися такою діяльністю:

- відслідковували дотримання Угоди про тимчасове припинення вогню на таджиксько-афганському кордоні і всередині країни;
- моніторили повідомлення про порушення правил Угоди про припинення вогню та інформували відповідні органи ООН;
- спостерігали за бійцями ОТО (Об'єднаної таджикської опозиції), їх демобілізацією та роззброєнням;

Місія виконала всі поставлені завдання та припинила своє існування в 2000 році. [35]

Блакитні шоломи представляють Україну в таких миротворчих операціях ООН як Місії ООН на Кіпрі, Місії ООН зі стабілізації в Демократичній Республіці Конго, Місії ООН у Південному Судані, Місії Тимчасової адміністрації ООН у Косово, Тимчасових силах безпеки ООН для Аб'єй та Багатовимірна інтегрована місія ООН зі стабілізації в Малі. Залученість України в миротворчих операціях характеризує й те, що її національний контингент в Місії ООН у Демократичній Республіці Конго є найчисельнішим і містить 18-й вертолітний підрозділ Збройних Сил України. [93]

Крім того Україна була ініціатором Конвенції про безпеку персоналу ООН від 1994 року та була однією з перших, хто ратифікував її у липні наступного року. У 2002 році Генеральна Асамблея ООН одноголосно

схвалила подану делегацією України резолюцію 57/129, яка проголосила 29 травня Міжнародним днем миротворців ООН. [93]

Українські миротворці брали участь в місії спостерігачів ООН в Анголі, яку створила Рада Безпеки ООН в 1997 році, і яка проіснувала до 2002 рік. Провідні завдання, що стояли перед українським контингентом місії полягали у відновленні інженерної інфраструктури у місцях, за які вони були відповідальними: реконструкція мостів, відновлення шляхів та понтонно-мостових переправ. [35]

У 1999 р. Радбез Організації Об'єднаних Націй розпочала Місію ООН у Сьєрра-Леоне, яка повинна була займатися Ломейською мирною угодою та сприяти роззброєнню та демобілізації у співпраці з урядом. Ця громадянська війна відзначилася своєю жорстокістю щодо мирного населення. Український контингент почав приймати участь у цій місії після підписання Ломейської мирної угоди з 2000 р. по 2005 р. Основні завдання, що стояли перед українськими миротворцями полягали у:

- перевезенні персоналу Місії та важливих осіб;
- переправах вантажу;
- медичних транспортуваннях;
- терміновій евакуації поранених;
- здійсненні польотів з метою спостереження;
- повітряному супроводженні при переміщеннях військ;
- ремонті та обслуговуванні матеріально-технічних ресурсів;
- підготовці екіпажів для вантажних автомобілей та бронетранспортерів;
- супроводі гуманітарних вантажів. [35]

Указом Президента України була розпочата діяльність українського миротворчого контингенту на теренах Ліберії в 2003 р. За період з 2004 р. по 2018 р. до Місії долучилися 301 військовослужбовці ЗСУ, що займалися вирішенням таких завдань:

- спостереження за рівнем дотримання конфліктуючими сторонами угоди про припинення вогню;
- контроль за додержанням прав людини;
- сприяння умовам демобілізації та роззброєння учасників озброєних формувань;
- забезпечення безпеки для основних урядових структур;
- допомога у реформуванні Збройних Сил та поліції Ліберії;
- створення безпечних умов для персоналу ООН та міжвідомчих організацій;
- охорона цивільного населення. [35]

Верховною Радою України було ухвалено закон від 4 листопада 2010 р., про надання оперативної підтримки Місії ООН в Кот-д'Івуарі, де до складу українського миротворчого контингенту входили вертолітна група (25 осіб), два транспортні вертольоти та 2000 військових ЗСУ, що мали виконати такі завдання:

- проводити повітряну розвідку, нагляд та у разі потреби – медичну евакуацію;
- супроводжувати вантажі та військові колони;
- здійснювати повітряну підтримку підрозділів ООН;
- сприяти проведенню виборів;
- здійснювати патрулювання та безпосередньо перевезення персоналу Операції;
- координувати та планувати як пасажирські, так і вантажні авіаційні перевезення;
- проводити аналітичну обробку оперативної інформації. [35]

Активна позиція України у діяльності міжнародних організацій допомогла отримати важливу і дуже значну матеріальну, технічну та фінансову підтримку від великої кількості організацій та фондів: ПРООН,

МАГАТЕ, Глобального екологічного фонду, МОП, ЮНКТАД, ЮНФПА, МСЕ, ЮНІДО, ВПС, Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

В Україні з 1993 р. активно проводить свою діяльність Представництво ООН, під чийм прапором створюється і реалізується ціла низка важливих програм і проектів у найрізноманітніших галузях, таких, як: соціально-економічні перетворення, охорона природи, розвиток підприємництва, вирішення основних демографічних проблем. Офіційна інавгурація «Будинку ООН» в Україні, який об'єднав і зібрав разом в одному приміщенні установи ООН, які провадять свою діяльність у нашій державі: ЮНФПА, ЮНІСЕФ, УВКБ, відбулася у липні 2000 р.

Великими обсягами зовнішньої підтримки Організація допомогла Україні для вирішення складного комплексу завдань, зосереджених на ліквідацію наслідків Чорнобильської катастрофи та облаштування умов для колись депортованих народів. [33, С.141]

На території України функціонують установи ООН із різних напрямів, маючи кожна свою власну стратегію розвитку, вони націлені на надання максимальної допомоги українцям у розбудові майбутнього держави: ПРООН, ЮНІСЕФ, ЮНФПА, МАГАТЕ, МОМ, УВКБООН, ВООЗ, МОП, ЮНЕЙДС, МВФ, СБ, УНЗ ООН, МФК. [33, С.142]

Україна є активним прихильником гендерної рівності, висловлюючи свою позицію на підтримку покращення статусу жінки в суспільстві та подолання гендерних стереотипів, наша держава приймає участь у всіх заходах ООН, які стосуються цієї теми. Також, Україна слідкує та бере участь у міжнародній співпраці зі сталого розвитку, стосовно вирішення проблем довкілля, економічного та соціального зростання. [7, С.36]

Спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй разом зі своїми фондами і програмами надає Україні потужну технічну, фінансову і консультативну допомогу у сферах демократичного врядування, здоланні бідності, досягнення національних Цілей сталого розвитку, підтримки державного управління та боротьби з тяжкими хворобами. Наша Держава сім

разів ставала членом Економічної і Соціальної Ради, та три рази – Членом Ради ООН з прав людини (подовжено на період 2021 – 2023 рр.). [21, С.64]

Наша країна підтримує ініціативу Генерального секретаря ООН Action for Peacekeeping щодо реформування миротворчих операцій ООН. [21, С.64] Так, 25 вересня 2018 року, Україна приєдналася до Декларації Генерального секретаря ООН, вмістом якої є спільні зобов'язання щодо миротворчих операцій ООН.

Укладена Рамкова програма партнерства (РПП) між Урядом України та ООН (на 2018 – 2022 р) представлена документом середньострокового стратегічного планування, у якому представлено колективне розуміння й уявлення системи ООН на першочергові завдання національного розвитку України, що повині бути реалізованими Урядом України у тісному партнерстві з міжнародними й національними партнерами протягом зазначеного проміжку часу. [21, С.64]

Україна ініціативно підтримує миротворчу діяльність Організації Об'єднаних Націй: безпосередньо миротворча практика України в рамках ООН не обмежується виключно військовими аспектами, адже наша держава репрезентована в підрозділах Цивільних поліцейських ООН. Така участь України в миротворчості позитивно впливає на авторитетність держави на міжнародній арені і дає можливість зарекомендувати і проявити себе у створенні колективної безпеки у світі, зробивши свій внесок у світову стабільність. А також, невід'ємним плюсом такої діяльності буде засвоєння нового військового досвіду, адже українські миротворці матимуть можливість отримати знання і безцінний досвід у американських та європейських військових.

За увесь час функціонування ООН, наша держава приймала доволі активну участь у її діяльності, і хоч ця організація не приймає законів, проте, вона виконує не менш важливу функцію – вона підбирає засоби допомоги для врегулювання і вирішення міжнародних конфліктів, а також розробляє політику стосовно питань, які торкаються життя кожної людини.

З початку збройного Російського вторгнення в Крим та збройного конфлікту на Сході України 2014 р., ООН разом з урядом почали реалізацію Плану гуманітарного реагування для України. З березня 2014 р. на запрошення нашої держави почала функціонувати Моніторингова місія ООН у сфері прав людини, яка фіксує всі правозахисні наслідки російської агресії.

Величезна кількість людей, що перебувають в східній частині України продовжують не жити – а виживати через затягнутість збройного конфлікту а також невизначеної політичної ситуації. Багаторічні спроби припинити вогневі обстріли, були безрезультатними. Люди вимушені заощаджувати запаси, а в разі необхідності – перетинати «лінію розмежування» із загрозою для життя, без мінімальних умов, чекаючи десятки годин у чергах аби дістати необхідні для існування речі.

У межах координування заходів з надання допомоги, установи ООН намагаються відправити у місця, де у цьому є потреба, гуманітарні вантажі із продовольчими посилками, непродовольчими товарами, засобами гігієни та першої необхідності, медикаментами, покривними матеріалами, комплектами для навчання дітей, одягу та питної води людям, що цього потребують, і які лишилися майна внаслідок конфлікту. [12]

Програма невідкладної гуманітарної допомоги включає в свій список забезпечення сільськогосподарським приладдям для того, аби була можливість у критичній ситуації самостійно виробляти продукти харчування, матеріали для проведення інформаційно-просвітницької роботи з дітьми, в тому числі й з правил поведження із наземними мінами та вибуховими приладами, правової підтримки населення.

Координатор гуманітарних програм ООН по Україні – Ніл Уолкер, ще з 2018 р. почав закликати бути солідарними із народом України, який страждає, та допомогти фінансово у зборі необхідної суми. [12]

Після незаконного проведення референдуму в Криму в 2014 році, Генеральна Асамблея ООН схвалила резолюцію «Територіальна цілісність України», положення якої повністю підтверджують політичну незалежність і

суверенітет, територіальну цілісність України в тих межах, кордони якої є міжнародно визнаними, а також абсолютне невизнання проведеного референдуму. Схваленням цього документу міжнародне співтовариство яскраво продемонструвало підтримку України у боротьбі з російською агресією, що мало дуже важливе політичне і міжнародно-правове значення.

Висновки до розділу 3

Організація Об'єднаних Націй за перші 40 років своєї діяльності, змогла провести достатню кількість операцій та місій у ролі посередників і спостерігачів та знайшла способи організувати та скоординувати велику кількість військового персоналу у зони конфліктів. Починаючи з 1988 р. було розпочато значну кількість миротворчих акцій. Найвищою точкою в такій активності став 1995 р., адже число всього задіяного персоналу в миротворчій діяльності нараховувало близько 70 тисяч чоловік, з яких 31 тис. були військовослужбовцями.

Враховуючи розвиток міжнародного права, найважливіший принцип невтручання у внутрішні справи держав почав поступово розвиватися у напрямку більшої відкритості. Новим обов'язком міжнародного суспільства, закріпленого в Уставі ООН, стало реагування на серйозні гуманітарні кризи і ситуації.

Вдалим застосуванням гуманітарної дипломатії стало гуманітарне втручання ООН до вирішення конфлікту у Судані 1998, внаслідок чого вдалося створити умови для доступу до уразливих груп населення, а також забезпечити сприятливі умови для того, щоб розпочати переговори між сторонами конфлікту.

Гуманітарна діяльність ООН в колишній Югославії після 1990 р., була доволі ефективною у напрямку надання матеріальної допомоги, адже за весь час конфлікту організація вирішила проблему доставки великої кількості продовольства, ліків, предметів першої необхідності, чим врятувала багато життів та значно полегшила перебування цивільного населення у складних

умовах. Завдяки гуманітарній діяльності ООН в Сомалі, вдалося витягнути країну із становища надзвичайної ситуації, і навіть в більшій мірі залагодити вияви найгострішої гуманітарної кризи, яка виникла в наслідок природніх факторів та збройного конфлікту.

Україна є однією з держав-засновниць ООН, яка особливо виділяє діяльність ООН у напрямку підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи власну участь у такій діяльності як обов'язковий чинник у своїй зовнішній політиці. Активну участь у миротворчих операціях ООН Україна почала з 1992 р.:

- підрозділи Збройних Сил України брали участь в миротворчій операції Сил ООН на території колишньої Югославії у 1992 – 1995 р.;
- у 1994 році Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй організувала Місію спостерігачів ООН в Таджикистані, що продовжила своє функціонування до травня 2000 р., у цій Місії українські сили були представлені 21 військовим спостерігачем;
- українські миротворці брали участь в місії спостерігачів ООН в Анголі, яку створила Рада Безпеки ООН в 1997 році, і яка проіснувала до 2002 р.;
- український контингент приймав участь у Місії ООН у Сьєрра-Леоне після підписання Люмейської мирної угоди з 2000 р. по 2005 р.;
- Указом Президента України була розпочата діяльність українського миротворчого контингенту на теренах Ліберії в 2003 р., за період з 2004 р. по 2018 р. до Місії долучилися 301 військовослужбовці ЗСУ;
- Верховною Радою України було ухвалено закон від 4 листопада 2010 р., про надання оперативної підтримки Місії ООН в Кот-д'Івуарі, де до складу українського миротворчого контингенту входили вертолітна група (25 осіб), два транспортні вертольоти та 2000 військових ЗСУ.

В Україні з 1993 р. активно проводить свою діяльність Представництво ООН, під чийм прапором створюється і реалізується ціла низка важливих програм і проектів у найрізноманітніших галузях, таких, як: соціально-

економічні перетворення, охорона природи, розвиток підприємництва, вирішення основних демографічних проблем.

Активна позиція України у діяльності міжнародних організацій допомогла отримати важливу і дуже значну матеріальну, технічну та фінансову підтримку від великої кількості організацій та фондів: ПРООН, МАГАТЕ, Глобального екологічного фонду, МОП, ЮНКТАД, ЮНФПА, МСЕ, ЮНІДО, ВПС, Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

З початку збройного Російського вторгнення в Крим та збройного конфлікту на Сході України 2014 р., ООН разом з урядом почали реалізацію Плану гуманітарного реагування для України. З березня 2014 р. на запрошення нашої держави почала функціонувати Моніторингова місія ООН у сфері прав людини, яка фіксує всі правозахисні наслідки російської агресії.

Створення ООН стало визначним етапом в утвердженні міжнародно-правового статусу біженців, а також, важливим фактором для подальшого формування міжнародної системи захисту біженців.

Російська збройна агресія проти України, що розпочалася 20 лютого 2014 р., та широкомасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стали причиною того, що мільйонам українських сімей довелося покинути свої домівки, рідні міста, а то й взагалі, країну, рятуючись від страшних наслідків війни.

В умовах сучасності ООН є основним джерелом екстренної гуманітарної допомоги, яке забезпечує взаємодію різних гуманітарних співтовариств. Практика показує, що кількість внутрішньо переміщених осіб у всьому світі приблизно в два рази перевищує кількість біженців, але статус ВПО є дещо розмитим на фоні міжнародного порядку денного, адже у більшості випадків, основна увага зосереджується на ситуаціях з мігрантами, тими, хто прохає притулку та біженцях, що виїхали за межі своєї країни.

Починаючи з 2014 року, УВКБ ООН дещо переорієнтувало напрям своєї діяльності в Україні: тепер, окрім роботи у сфері захисту біженців і осіб без громадянства, Управління Верховного комісара у справах біженців

спрямувало свою увагу в напрямку захисту внутрішньо переміщених осіб. Допомога проявлялася у безоплатних правових консультаціях, психологічній підтримці, допомозі у грошовій або продовольчій формі.

З початком повномасштабних військових дій на території України 2022 року, УВКБ ООН значно збільшила свої зусилля, спрямовані на підтримку і допомогу нашій державі: гуманітарна допомога від УВКБ ООН основним чином доповнює діяльність нашого уряду.

ВИСНОВКИ

Оскільки в уявленні великої кількості людей склалася думка, що діяльність Організації Об'єднаних Націй зосереджена виключно на питаннях стосовно миру і безпеки в усьому світі, хоча насправді, основна частина її роботи направлена на розвиток і надання гуманітарної допомоги, у своїй науковій розвідці ми вирішили розглянути саме гуманітарну складову діяльності ООН.

Система ООН, функціонуючи як єдина всесвітня організація з підтримки розвитку найбільш бідніших місць світу, втілюючи свої спеціальні програми, допомагає поліпшити рівень життя мільйонам людей. Підвищення ролі та значимості гуманітарної складової діяльності ООН в сучасних реаліях безпрецедентного виклику міжнародній системі безпеки, особливо в період повномасштабного збройного вторгнення Росії на територію України й зумовило актуальність нашого дослідження.

Попередницею ООН була Ліга Націй, розпад якої і став рушійною силою для утворення ефективнішої міжнародної організації – Організації Об'єднаних Націй. Міжнародна організація ООН створена з метою підтримки мирних відносин між державами та забезпечення розвитку міжнародної співпраці. Проте, навіть в роботі такої масштабної організації є місце як внутрішнім так зовнішнім проблемам. До головних зовнішніх проблем можемо віднести питання ролі і місця ООН в світовому співтоваристві, та рівень ефективності впроваджених нею механізмів для підтримання і зміцнення міжнародного миру і безпеки. До проблем внутрішнього характеру можемо зарахувати питання структури системи Організації Об'єднаних Націй, а також рівень взаємодії всіх її елементів.

Невід'ємною частиною діяльності ООН вважаємо її міжнародну гуманітарну діяльність, націлену на вирішення глобальних проблем культурного, соціального, економічного й гуманітарного напрямів, і яка регулюється положеннями Статуту. Наразі, Організація Об'єднаних Націй

координує операції з надання термінової і довгострокової допомоги: житлової, продовольчої, матеріально-технічної та медичної підтримки.

Важливе місце у реалізації міжнародної гуманітарної діяльності належить Управлінню з координації гуманітарних питань (УКГП), дієвими є й Служба підтримки з питань переміщення та захисту (СППЗ) і Міжвідомчий відділ з питань осіб, переміщених всередині країни, а також такі підрозділи ООН з надання гуманітарної допомоги: ЮНІСЕФ, ПРООН, ВПП, ФАО, ВООЗ, ІМО, Управління Верховного комісару ООН у справах біженців. Одним із найшвидших способів підтримки вважається фонд (СЕРФ), до якого направлені всі різновиди пожертвувань, і який практикує оперативну мобілізацію і виділення коштів на самому початку кризи. Доволі серйозний вклад для ефективного міжнародного гуманітарного співробітництва роблять й різноманітні неурядові організації, такі як Міжнародний комітет Червоного Хреста, Міжнародна Федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, які вважаються повноправними членами Міжвідомчого постійного комітету.

У процесі безперервних консультацій Саміту з покращення роботи, було виділено п'ять головних напрямків діяльності, де кожен став пріоритетним для майбутньої гуманітарної діяльності: гідність; безпека; забезпечення життєстійкості; партнерські відносини; фінансування.

Гуманітарна політика означає цілу низку спеціально підібраних механізмів, принципів і дій націлених на пошук і створення відповідних умов для соціально-гуманітарного розвитку громадян країни, їх духовної й інтелектуальної безпеки, задоволення їх творчого потенціалу й самореалізації як індивідів, соціодинаміку науки та культури й загалом, сприяння всебічному збереженню й розвитку загальнолюдських, духовних та національних цінностей. Основними галузями гуманітарної політики є: культурна політика; політика у галузі науки; політика у сфері освіти; охорона здоров'я населення; релігійна політика; політика у галузі туризму, спорту та фізичної культури.

Розглядаючи головні принципи гуманітарної політики у своєму дослідженні, ми спиралися на прийняті в Україні правові положення, що містяться в Конституції України та провідних міжнародних документах – Загальній декларації прав людини та міжнародних пактах про права людини, саме: принцип визнання пріоритету загальнолюдських цінностей; принцип багатоманітності; принцип підтримки української нації; принцип підтримки національних спільнот, які проживають в Україні. Реалізація всіх завдань гуманітарної політики залежить від злагодженої роботи кожного з органів державної влади та місцевого самоврядування за кожним з напрямів.

Аналізуючи гуманітарну діяльність в контексті миротворчих заходів ООН, ми побачили, що думки науковців щодо легітимності гуманітарних операцій розділяється: вчені першої групи є противниками таких операцій і вважають їх прямим порушенням територіальної цілісності та незалежності держави; другу групу становлять науковці, що навпаки, повністю підтримують проведення гуманітарних операцій, пояснюючи свою позицію тим, що концепція прав людини є пріоритетнішою ніж принципи суверенітету й невтручання; дослідники третьої групи виступили на підтримку гуманітарних операцій, але за умови колективного й спільного рішення всього міжнародного співтовариства.

У країнах ЄС під поняттям «гуманітарна допомога» розуміють надання допомоги із метою захистити життя і здоров'я, послабити страждання та забезпечити охорону людської гідності населення, втягнуте у гуманітарну кризу. До переліку складових гуманітарної допомоги входять: продукти харчування і вода; медичні послуги і захист; притулок для життя і медичні установи; підтримка біженців та бездомних; допомога по відновленню задовільних умов проживання: реконструкція і відбудова пошкодженого майна; заходи для попередження і недопущення лих.

Гуманітарною інтервенцією є сукупність положень про вторгнення, які визнають право однієї держави на реалізацію міжнародного контролю за діями іншої, за обставин, коли ця держава здійснює дії, що суперечать

законам людства. Ми з'ясували, що головною умовою того, щоб інтервенцію можна було назвати гуманітарною, необхідне дотримання трьох провідних умов: головною причиною вторгнення мають бути виключно гуманітарні мотиви; мова повинна йти виключно про цивільне населення; гуманітарна інтервенція не входить до складу миротворчих місій ООН. А приводом для гуманітарної інтервенції можуть виступати порушення основних прав людини на постійній основі, таких як: право на життя; право на фізичну недоторканність, у тому числі заборону тортур; заборона геноциду; заборона рабства; заборона дискримінації та переслідувань за ознакою раси, релігії, національності чи з інших визнаних міжнародним правом мотивів; заборона депортацій.

Нам вдалося розділити миротворчі операції на: превентивні акції зі збереження миру; операції для встановлення миру; операції задля підтримки миру; операції з примусу до миру; постконфліктну побудову миру; безпосередньо гуманітарну діяльність. Нині спостерігається багатофункціональність та заміна пріоритетних цілей миротворчих операцій, також, окрім звичайного спостереження за припиненням вогню, вони: оперативно допомагають національним правоохоронним службам; намагаються забезпечити безпеку портів та важливих об'єктів інфраструктури; сприяють створенню необхідних умов для безпечнішого пересування людей, медикаментів та гуманітарної допомоги; докладають всіх можливих зусиль для захисту цивільного населення від можливих загроз фізичного насилля.

Найбільшою та найефективнішою з НУО є Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) – нейтральна і незалежна гуманітарна організація, що має мандат від міжнародного товариства, та заявляє про себе, як про нейтрального посередника між конфлікуючими сторонами. МКЧХ наголошує на важливості міжнародного гуманітарного права, намагається забезпечити повний захист та максимальну допомогу постраждалим від збройних конфліктів, внутрішніх проблем чи насильства всередині окремої

країни, тож для залагодження конфліктних ситуацій доволі часто апелює за підтримкою до Організації Об'єднаних Націй.

Враховуючи розвиток міжнародного права, найважливіший принцип невтручання у внутрішні справи держав почав поступово розвиватися у напрямку більшої відкритості. Новим обов'язком міжнародного суспільства, закріпленого в Уставі ООН, стало реагування на серйозні гуманітарні кризи і ситуації.

Вдалим застосуванням гуманітарної дипломатії стало гуманітарне втручання ООН до вирішення конфлікту у Судані 1998, внаслідок чого вдалося створити умови для доступу до уразливих груп населення, а також забезпечити сприятливі умови для того, щоб розпочати переговори між сторонами конфлікту. Гуманітарна діяльність ООН в колишній Югославії після 1990 р., була доволі ефективною у напрямку надання матеріальної допомоги, адже за весь час конфлікту організація вирішила проблему доставки великої кількості продовольства, ліків, предметів першої необхідності, чим врятувала багато життів та значно полегшила перебування цивільного населення у складних умовах. Завдяки гуманітарній діяльності ООН в Сомалі, вдалося витягнути країну із становища надзвичайної ситуації, і навіть в більшій мірі залагодити вияви найгострішої гуманітарної кризи, яка виникла в наслідок природних факторів та збройного конфлікту.

Україна є однією з держав-засновниць ООН, яка особливо виділяє діяльність ООН у напрямку підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи власну участь у такій діяльності як обов'язковий чинник у своїй зовнішній політиці. Активну участь у миротворчих операціях ООН Україна почала з 1992 р.: підрозділи Збройних Сил України брали участь в миротворчій операції Сил ООН на території колишньої Югославії у 1992 – 1995 р.; у 1994 українці брали участь в Місії спостерігачів ООН в Таджикистані, що продовжила своє функціонування до травня 2000 р.; українські миротворці брали участь в місії спостерігачів ООН в Анголі з 1997 р. до 2002 р.; український контингент приймав участь у Місії ООН у Сьєрра-

Леоне з 2000 р. по 2005 р.; активна діяльність українського миротворчого контингенту на теренах Ліберії в 2003 р.; оперативна підтримка українськими миротворцями Місії ООН в Кот-д'Івуарі 2010 р.;

Активна позиція України у діяльності міжнародних організацій допомогла отримати важливу і дуже значну матеріальну, технічну та фінансову підтримку від великої кількості організацій та фондів: ПРООН, МАГАТЕ, Глобального екологічного фонду, МОП, ЮНКТАД, ЮНФПА, МСЕ, ЮНІДО, ВПС, Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Від самого початку збройного Російського вторгнення в Крим та збройного конфлікту на Сході України 2014 р., ООН разом з урядом почали реалізацію Плану гуманітарного реагування для України. З березня 2014 р. на запрошення нашої держави почала функціонувати Моніторингова місія ООН у сфері прав людини, яка фіксує всі правозахисні наслідки російської агресії.

Починаючи з 2014 року, УВКБ ООН дещо переорієнтувало напрям своєї діяльності в Україні: тепер, окрім роботи у сфері захисту біженців і осіб без громадянства, Управління Верховного комісара у справах біженців спрямувало свою увагу в напрямку захисту внутрішньо переміщених осіб. Допомога проявлялася у безоплатних правових консультаціях, психологічній підтримці, допомозі у грошовій або продовольчій формі.

З початком повномасштабних військових дій на території України 2022 року, УВКБ ООН значно збільшила свої зусилля, спрямовані на підтримку і допомогу нашій державі: гуманітарна допомога від УВКБ ООН основним чином доповнює діяльність нашого уряду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акулов С. Міжнародні миротворчі операції як політичний інструмент врегулювання воєнно-політичних конфліктів. Політичний менеджмент. 2005. №2. С. 165–172.
2. Анцупова Т. Співробітництво європейських міжурядових організацій на сучасному етапі розвитку європейської інтеграції. Актуальні проблеми держави і права. 2005. № 25. С. 563–566.
3. Байдін Ю. Ліга Націй та її роль у забезпеченні суверенітету держав-членів. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2011. № 21. С. 190–199.
4. Балдинюк О. В. Гуманітарна діяльність ООН у контексті врегулювання збройних конфліктів (1990 – 2000 рр.) : дис. на здобуття наук. ст. канд. політ. наук : спец. 23.00.04. Київ, 2000. 222 с.
5. Балдинюк О. Вдосконалення механізмів гуманітарної діяльності ООН. Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. пр. 1999, № 13. С. 52–59.
6. Богінська І. В., Павлов В. В. Феномен гуманітарних інтервенцій у постбіполярному світі. Історіографія, джерелознавство. 2009.: URL:<http://www.info-library.com.ua/books-book-191.html>
7. Бруз В. Роль ООН у врегулюванні міжнародних конфліктів і в боротьбі проти тероризму. Київ : ВПК Експрес-Поліграф, 2010. 223 с.
8. Бугаєнко С. Питання реформування ради безпеки ООН: пропозиції, проблеми та перспективи. Інтернаука. 2017. № 16. С. 25–28.
9. Вендик Ю. 10 років Косово. «Безпрецедентний прецедент» у дзеркалі політики Росії. 2018 р. BBC NEWS Україна. : URL :<https://www.bbc.com/ukrainian/features-43087986>
10. Вонсович О. Організація Об'єднаних Націй в умовах сучасних викликів і загроз міжнародній безпеці. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2016. № 23. С. 36–42.

11. Гавриленко І. Підходи до реформування Ради Безпеки ООН. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2014. № 96. С. 100–102.
12. Газета День. В ООН обговорили надання гуманітарної допомоги жителям сходу України.: URL : <https://day.kyiv.ua/uk/news/210418-v-oon-obgovoryly-nadannya-gumanitarnoyi-dopomogy-zhytelyam-shodu-ukrayiny>
13. Гнатовський М. Європейський суд з прав людини та міжнародне гуманітарне право : захист права на життя. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2011. Вип. 100. С. 95–99.
14. Гогоша О. Гуманітарна складова миротворчих операцій ООН. Вісник Львівського університету. Сер. Міжнародні відносини. 2013. Вип. 32. С. 104–108.
15. Гогоша О. Участь Міжнародного комітету Червоного Хреста у гуманітарних місіях та операціях ООН. Вісник Львівського університету. Сер. Міжнародні відносини. 2012. Вип. 31. С. 95–102.
16. Годованик Є. В. Рада Безпеки ООН: міжнародно-правовий статус та актуальні проблеми реформування: автореф. дис канд. юрид. Наук: 12.00.11. Київ, 2011. 20 с.
17. Гонтар Б. Сучасні виклики міжнародній безпеці і ООН. Пам'ять століть. 2005. № 5. С. 39–121.
18. Горб Н. Гуманітарні інтервенції: до проблеми визначення поняття : URL: <http://www.vuzlib.com-/content/view/2277/73/>
19. Градецька Н. Колізія міжнародних принципів поваги прав людини та невтручання у внутрішні справи держав. Держава та регіони. 2017. № 2. С. 120–124.
20. Грін О. Словник міжнародно-правових термінів : URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8940/1/Словник%20міжнар.-правових%20термінів.pdf>
21. Губань Р. Проблеми реалізації проектів реформи Ради Безпеки ООН. Юридичний журнал. 2007. № 11. С. 64–74.

22. Гуманітарна політика Української держави в новітній період / заг. ред. С. І. Здіорук. Київ, 2006. 403 с.
23. Гуцман М.Я. Роль ООН у боротьбі проти міжнародного тероризму: автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.04. Київ, 2008. 20 с.
24. Дерєга В. В. Соціальна і гуманітарна політики : навч. посібник. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2012. 152 с.
25. Драчова Т., Фомін А. Ліга Націй та ООН : історичні паралелі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студ., аспір. та молод. наук. м. Сєверодонецьк, 8-9 груд. 2016. Сєверодонецьк, 2016. С. 41–45.
26. Дюнан А. Міжнародний комітет Червоного Хреста : URL : <http://eu.prostir.ua/catalogue/672.html>.
27. Енциклопедичний словник з державного управління / упоряд. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
28. Єремєєва І. Проблеми миротворчості ООН в умовах трансформації міжнародних безпекових інститутів. Політикус. 2016. № 1. С. 204–209.
29. Єремєєва І. Еволюція концепції гуманітарної інтервенції в пост біполярній системі міжнародних відносин. 2016. : URL: http://politicus.od.ua/3_2016/33.pdf
30. Жукорська Я. Напрями реформування ООН: Рада Безпеки. Право і суспільство. 2015. №4. С. 8–12.
31. Здіорук С. Пріоритети і перспективи гуманітарної політики Української Держави. Стратегічні пріоритети. 2011. № 2. С. 37–48.
32. Здоровега М. Проблема легітимності гуманітарних інтервенцій у сучасних між-народних відносинах. Українська національна ідея : реалії та перспективи розвитку. 2015. Вип. 27. С. 102–107.
33. Зозуля І. Українська нація та її безпека: новий погляд на національну безпеку України. Право України. 2004. № 5. С. 141–145.
34. Ізбірком. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців : URL: <https://izbirkom.org.ua/publications/mir-24/2022/mizhnarodni-organizaciyi-upravlinnya-verhovnogo-komisara-oon-u-spravah-bizhenciv/>

35. Історія участі збройних сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. Офіційний сайт Міністерства оборони України : URL:<https://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/istoriya-mirotvorchoidiyalnosti-zbrojnii-sil-ukraini.html>
36. Каляєв А. Історичні реалії та перспективи систем колективної безпеки у контексті безпекових імперативів державного управління. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 42. С. 21–28.
37. Колісніченко К. С. Ліга Націй у розвитку міжнародного права : монографія. Одеса : Фенікс, 2011. 234 с.
38. Комарова Л. Еволюція миротворчих механізмів ООН на межі ХХ – ХХІ століття. Історичні і політологічні дослідження. 2010. № 1. С. 282–287.
39. Кучмій О. Трансформація пріоритетів міжнародного гуманітарного співробітництва у сучасних міжнародних відносинах. Міжнародні відносини. 2018. № 18–19. С. 10–16.
40. Кушнір М. Правові основи надання і отримання гуманітарної допомоги в Україні. Надзвичайна ситуація. 2001. № 9. С. 37–40.
41. Левенець А., Хрищева О. Гуманітарна інтервенція як виняток з принципу невтручання у справи держав. Вісник ОНУ ім. І. Мечнікова. Сер. Правознавство. 2019. Вип. С. 32–39.
42. Лисак В. Миротворчість в сучасних міжнародних відносинах. Вісник Дніпропетровського університету. Сер. Філософія. Соціологія. Політологія. 2015. Вип. 2. С. 24–33.
43. Лисик В. Право Міжнародного комітету Червоного Хреста на ініціативу. Вісник Львівського університету. Сер. Міжнародні відносини. 2006. №19. С. 154–160.
44. Лисик В. М. Правовий статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.11. Київ, 2008. 30 с.

45. Лісогорова К., Свистун К. Від Ліги Націй до ООН: історія становлення універсальних міжнародних організацій колективної безпеки. Актуальні проблеми правознавства. 2020. № 3. С. 5–11.
46. Лукашевич М. П. Гуманітарна політика в Україні : навч.-метод. розробка. Київ : ПК ДСЗУ, 2010. 30 с.
47. Макфарлейн С. Многосторонние интервенции после распада биполярности. Международные процессы: URL :<http://www.intertrends.ru/one.htm>
48. Мельник О. М., Радиш Я. Ф. Міжнародні миротворчі операції : особливості правового регулювання. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2004. № 4. С. 242–245.
49. Мещалама Ф. Осуществление программ оказания гуманитарной помощи силами партнеров-исполнителей: URL :<http://www.fao.org/docrep/meeting/029/MI733R.pdf>.
50. Миронюк Н. Д. Міжнародно-політичні аспекти створення Організації Об'єднаних Націй. Вісник Львівського університету. Міжнародні відносини. Львів, 2008. № 25. С. 54–63.
51. Міжнародні правові акти: URL :<https://xn--80aagahqwyibe8an.com/mijnarodni-pravovi-akti/9.html>
52. Мінрегіон співпрацюватиме з Агентством ООН у справах біженців для підтримки ВПО : URL :<https://www.minregion.gov.ua/press/news/minregion-spivpraczyuvatyme-z-agentstvom-oon-u-spravah-bizhencziv-dlya-pidtrymky-vpo/>
53. Мойсеєнко А. Гуманітарна інтервенція: поняття та роль в міжнародних відносинах. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2011. Вип. 96. С. 117–121.
54. Мотиль В. І. Гуманітарна інтервенція та міжнародне право : теорія і практика. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 16 с.

55. Мотиль В. І. Гуманітарна інтервенція в міжнародному праві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.01. 11. Київ, 2006. 20 с.
56. Невара Л. Червоний Хрест і Міжпарламентський Союз – особливі види неурядових організацій. Європейські перспективи. 2010. № 4. С. 146–148.
57. Нестеренко В. Історія створення ООН : основні етапи. Роль ООН у сучасному світі : матеріали наук. симпоз., м. Кам'янець-Подільський, 22 жовт. 2020 р. Кам'янець-Подільський, 2020. С. 5–8.
58. Овчаренко С.В. Гуманітарна та культурна політика : навч. посіб. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2013. 152 с.
59. ООН у системі міжнародних відносин: історичний досвід і перспективи: ювіл. наук. зб. Київ : Либідь, 1995. 128с.
60. Панченко Л. Є. Новітні форми міжнародно-правового регулювання миротворчої діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11. Київ, 2016. 23с.
61. Панькова О., Касперович О. Напрями та механізми участі інститутів громадянського суспільства у створенні захищеного простору внутрішньо переміщених осіб в Україні. Український соціум. 2018. № 4. С. 53–69.
62. Парахіна В. Діяльність міжнародних організацій в Україні. Університет. 2008. № 2. С. 30–40.
63. Патлашинська І. Специфіка міжнародних гуманітарних операцій. Політологія. Грані. 2016. № 8. С. 124–136.
64. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2015. 816 с.
65. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України від 20.10.2014 :URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

66. Про реалізацію спільного з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 р. № 445.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-%D0%BF#Text>
67. Санкції чи нові інструменти міжнародного права? Українська правда :
URL : <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/02/23/7325015/>
68. Свящук А. Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності : навч. посіб. Харків : ФОП Голембовська О., 2018. 324 с.
69. Сергієнко Л. Напрями реформування державної політики в забезпеченні циркулярної економіки в контексті міжнародної співпраці. Інвестиції : практика та досвід. 2016. № 23. С. 100–110.
70. Сергієнко-Бердюкова Л. Передумови формування та впровадження концепції циркулярної економіки. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2015. № 3. С. 327–350.
71. Сіваш О. Концепція «відповідальності по захисту» як баланс принципів державного суверенітету та поваги до прав людини. Форум права. 2015. № 4. С. 253–259.
72. Сірант М.М. Статус біженців у Європейському Союзі : дис. канд. юр. наук : спец. 12.00.11. Львів, 2008. 190 с.
73. Скрипник О. М. Історія міжнародних організацій : навч. посіб. Умань : ПП Жовтий О., 2011. 226 с.
74. Скуратівський В. А. Основи соціальної політики. Київ : МАУП, 2002. 200 с.
75. Стасюк С. Регулювання сучасних збройних конфліктів міжнародними гуманітарними засобами. Віче. 2010. №24. С. 20–22.
76. Статут ООН. Сайт Верховної Ради України : URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010
77. Статут Управління Верховного комісара ООН у справах біженців : URL : <http://unhcr.org.ua/img/uploads/docs/UNHCR%20Statute.pdf>.

78. Стукаліна Н. Становлення та розвиток правових основ миротворчої діяльності України. Військово-науковий вісник Академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. 2012. Вип. 12. С. 85–96.
79. Сурмін Ю. Термінологічна система державного управління : сутність та тенденції розвитку. Понятійно-категоріальний апарат публічного управління / за ред. Ю. В. Ковбасюка, Ю. П. Сурміна, В. П. Трощинського. Київ, 2010. С. 9–22.
80. Тарасова Л. М. До дискусії про правомірність гуманітарної інтервенції. Вісник Волгоградського державного університету. Сер. Юриспруденція. 2011. Вип. 1. С. 99–105.
81. Тихомирова Є. Міжнародні та регіональні конфлікти : інститут міжнародної. Слов'янський вісник. 2010. № 9. С. 152–161.
82. Ткач Т. Роль ООН у координації гуманітарних операцій з подолання наслідків стихійних лих та формуванні міжнародної гуманітарної системи. Міжнародні відносини. 2016. № 12. С. 11–25.
83. Тлумачення слова «гуманітарний»: URL: <http://vseslova.com.ua/word/Гуманітарний-28419u..>
84. Храбан І. ООН і міжнародна безпека. Трибуна. 2003. № 5. С. 36–37.
85. Хрестоматія з прав біженців: URL: <http://www.refugeelawreader.org/ru>.
86. Цюрупа М. Миротворчі операції як міжнародно-правовий та воєнно-гуманітарний феномен. Київ : ВГІ НАОУ, 2003. 78 с.
87. Чехович Т. Забезпечення міжнародної безпеки міжнародноправовими засобами. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 277-283.
88. Чуєнко В. Історичні передумови виникнення та періодизація становлення правового статусу біженців у міжнародному праві. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 2. С. 310–315.
89. Шемшученко Ю. С. Гуманітарна інтервенція. Юридична енциклопедія: в 6-ти т. Київ : Українська енциклопедія, 1998. Т. 1. 672 с.

90. Шпакович О. Реформування та зміна повноважень основних органів ООН: пошук та розробка нових альтернативних проектів. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2016. № 96. С. 40–45.
91. Rumki B. The United Nations: Structure & Functions Of An International Organisation. Front Cover. Sterling Publishers Pvt. Ltd, 2004 - 494 p.
92. Ukraine's participation in the UN peacekeeping activities: URL: <https://singapore.mfa.gov.ua/en/news/1872-ukraines-participation-in-the-un-peacekeeping-activities>
93. Ukraine's participation in the UN peacekeeping activities: URL: <https://ukraineun.org/en/ukraine-and-un/peacekeeping-activities/>